hҮСЕЈН hҮСЕЈНЗАДӘ

Jolga

АЗӘРНӘШР 1962

ЊҮСЕЈН ЊҮСЕЈНЗАДӘ

89915

ЈОЛДА

АЗӘРБАЈЧАН ДӨВЛӘТ НӘШРИЈЈАТЫ
Бакы—1962

Гусейн Джамал оглы Гусейн-заде

В ПУТИ
(Поэма)

(на азербайджанском языке)

«ЈОЛДА» ћАГГЫНДА БИР НЕЧӘ СӨЗ

Охучулара тәгдим олунан бу әсәри мүәллиф Сәмәд Вурғуна һәср етмишдир. Сәмәд Вурғунун әдәбиjjатымыздакы мөвгеjи, хидмәтләри һамыjа мә'лумдур. Бу барәдә истәр республика, истәрсә иттифаг мәтбуатында, әдәби-бәдии журналларда вә елми тәдгигат әсәрләриндә аз jазылмамышдыр. Сәмәд Вурғунун jарадычылығы вә фәалиjjәти инди дә охучуларын, әдәбиjjатшүнасларын диггәт мәркәзиндәдир, онлары дәриндән һәjәчанландырыр вә дүшүндүрүр. Бу тәбиидир. Чүнки Сәмәд Вурғун надир исте'дад иди вә онун исте'дады һәгиги сәнәт jолунда, бөjүк сәнәт уғрунда мүбаризәдә jетишиб пүхтәләшмишди. О, сәнәти, әдәбиjjаты jүксәк гиjмәтләндирирди. Бәдии jарадычылығын халг һәjатында бөjүк мә'на вә әһәмиjjәтинә гаил иди. Сәмәд Вурғунун шәхсиjjәтини вә ичтиман-әдәби мүбаризәсини jахшы хатырлаjан jолдашлары тәсдиг едә биләр ки, о, сәнәт мәсәләләриндә нә гәдәр дөнмәз, ардычыл вә чошгун иди. Бәдии jарадычылыға jүнкүл бахан, ше'р-сәнәти бөjүк ичтиман мә'надан, фәлсәфи мүндәрәчәдән мәһрум едән, jүнкүл шөһрәт наминә илһамы еһтикар jолуна салан, сахтакарлыға jол верән адамлары о нифрәт вә истеһза илә гаршыларды. Сәмәд Вурғун бөjүк сәнәт бајрағыны һәмишә тәмиз сахламаға чәһд едирди. Сәмәд Вурғун өзүнә гаршы да тәләбкар иди. Өзү бүтүн һәjаты боjу әсил сәнә-

тин, бөјүк сәнәтин нүмунәләрини јаратмаға сә'ј етмишдир.

Бу сәнәт анчаг јүксәк идеалларә мәфтунлуг, һәјаты фәлсәфи идрак, халг үчүн јашамаг вә үрәк чошгунлуғу сајәсиндә һәгиги илһамын ганадларында јарана биләр. Белә сәнәткар «кәлди кәлмәди јазмаг» јолуну тута билмәз. Ағ кағызы гаралајан сојуг, дујғусуз сөзләрә ујмаз, бајағы фикирләри ифадә едән чејнәнмиш сөзләрә, мә'насыз тәкрарлара, узун-узады сөзләр јығынына јол верә билмәз. Бу сәнәтин јолчусу анчаг үрәји долу оланда, фикирләр бејнини јејәндә, ичәриси мәһәббәтдән вә ја нифрәтдән јананда гәләми көтүрүб јазар—ја һәјатын јахшы бир чәһәтини тәсдиг етмәк, јени јахшы сифәтләри јајмаг ешгилә, ја да мәнфур бир шеји учурмаг, инсаны хырдалајан, алчалдан бир адәти, вәрдиши, тәсәввүрү, әгидәни вуруб дағытмаг еһтирасы илә јазыб јарадыр. Лагејдлик, биканәлик, бәдии сәнәтә дәрзилик кими бахан пешәкар сојуглуғу вә јүксәк илһамлы јарадычылыг бир-бириnә зидд гүтбләрдир. Биринчи пис јолдур, еһтикар јолудур, икинчи әсил сәнәт јолудур.

Сәмәд Вурғун бу јолу тутмушду. Онун ше'ри, онун сәнәти Азәрбајчан халгының һәјаты, мүбаризәси, кечмиши вә кәләчәји илә бағлы олан бир сәнәтдир. Бөјүк әдәбијјатын, бөјүк ше'рин бир хүсусијјәти дә һәмишә милли зәминә әсасланмасы, бүтүн ришәләри, бүтүн телләри илә халгын һәјатына көк атмасыдыр. Сәмәд Вурғунун әсәрләриндә сосиализм уғрунда мүбаризә, коммунизм идеалларының әзәмәти она көрә бу гәдәр гүдрәтли, бу гәдәр парлаг бәдии ифадәсини тапмышдыр ки, о һаман идеаллары мүчәррәд шәкилдә, һабадан асылы һалда јох, конкрет мүбаризә шәраитиндә, Азәрбајчан халгының һәјати мүбаризәсиндә әкс етмишдир. Сәмәд Вурғун ше'риндә Азәрбајчан халгының һәјатыны, тәсәввүрләрини, дүшүнчә тәрзини, образлы тәфәккүрүнүн көзәл хүсусијјәтләрини, мүгәддәс адәт вә ән'әнәләрининн тәраәтини, Азәрбајчан тәбиәтинин мисилсиз көзәллиқләрини бүтүн конкретлији вә инчәлији илә дујмаг мүмкүндүр. О, халғын һәјатыны, зәманәсини сәмими олараг габағчыл фикирләр вә сосиалист һуманизми чәһәсиндән әкс етдији үчүн әсәрләри дә камилдир, јер үзүндә инсанијјәтин, достлуғун, гардашлығын гәләбәсинә көмәк едир.

Шаир һүсејн Һүсејнзадә «Јолда» поемасында Сәмәд Вурғуну һәм тәрәннүм етмиш, һәм дә конкрет бәдии лөвһәләрлә онун сурәтини јаратмаға чалышмышдыр. О, шаирин даима халғла, халг һәјаты илә, вәтәнлә бағлы олдуғуну јахшы көстәрә билмишдир. Поемада тәсвир олунан һадисәләр Сәмәд Вурғунун мүхтәлиф телләрлә халға бағландығыны, ади зәһмәткешләрлә, мүәллимләр, колхозчулар, әскәрләрлә чанлы әлагә сахладығыны, Азәрбајчан тәбиәтини, Азәрбајчанын дағларыны, мешәләрини, чөлләрини, чајларыны вә булагларыны дәриндән севдијини, һәмишә зәһмәт адамларына мејл етдијини ајдын көстәрир. Белөликлә «Јолда» ади бир тәрәннүм вә ја мәдһнамә олмајыб, мүәјјән ичтиман естетик чәһәдән јазылмыш бәдии таблодур. Садәлик, бәдии мә'налылыг поеманын дилиндә дә өзүнү көстәрир. Ону да гејд етмәк лазымдыр ки, поеманын бу мүсбәт чәһәтләри бирдән-бирә әлдә едилмәмишдир. Һүсејн «Јолда» үзәриндә чох ишләмиш, мүхтәлиф заманда мүхтәлиф гәзет вә журналларда ондан парчалар чап етдирмишдир. Поеманы китаб һалында чапа һазырларкән Һүсејн бу парчалары сүн'и сурәтдә бир јерә јығмамыш, онлары бир дә көздән кечирмиш, бә'зи фәсилләри јенидән ишләмиш, ихтисар вә әлавәләрдән горхмамышдыр. Бу исә әсәрин даһа камил олмасына көмәк етмишдир.

Сәмәд Вурғун нечә илдир ки, арамыздан кетмишдир. Лакин биз ону инди дә дөјүш чәһәсиндә коммунизм мүбаризәләри сырасында һисс едирик. Санки онун һәјаты битмәмиш, гырылмамышдыр, давам едир. Санки о елә бир јолда бизимлә аддымлајыр ки, бу јолун ахыры, гуртарачағы јохдур. О кетдикчә кенишләнән вә

ишыгланан нәһәјәтсиз јолдур. Бәли, шаирин һәјаты белә дир. О битмәјән, түкәнмәјән бир јолу андырыр, инсанларын јени-јени нәсилләри илә бу јолда аддымламаг онун нәсибидир. Шаир һүсејн Һүсејнзадә поемасына белә көзәл ад сечмәкдә ону фәлсәфи чәһәтдән дә мә'наландырмышдыр.

Мирзә Ибраһимо

ВАГИФЛӘ СӨҺБӘТ

Арадым јахыны, кәздим узағы,
Јөнүм каһ арана, каһ даға дүшдү.
Чичәк мөвсүмүндә бир ахшам чағы
Јолум Гарабағдан Газаға дүшдү.

Шәһәрә чатанда ендим машындан,
Биналар танышдыр, јоллар танышдыр.
Ушаглыг илләри бурда бир заман
Ајағым дәјмәјән јер галмамышдыр.

Сабир күчәсилә јухары галхдым,
Нәсә гулағыма дејирди шәһәр...
Гашлары чатылан Вагифә бахдым,
Алды ганадына мәни фикирләр.

Нәдир, күнмү вурду, шимшәкми чалды,
Алышыб бәдәним јанды истидән...
Үстүмү дағларын чәними алды,
Буз кими сојудум бирдән-бирә мән.

Чанлы бир инсантәк данышды һејкәл:
— Гачма габағындан суал-сорғунун.
Чаваб вер сөзүмә, һәр шејдән әввәл,
Бәс һаны дастаны Сәмәд Вурғунун?..

Бир-ики ше'рлә чыхдын арадан,
Бунлар лајигдирми о бөјүк ада?..
Чыхмаз јадымыздан, чыхмаз јарадан
Көзү көзүмүздән узаг олса да!

Чанлы инсан кими данышды һејкәл:
Гачма габағындан суал-сорғунун.
Вагиф хәбәр алды, һәр шејдән әввәл
— Бәс һаны дастаны, һаны Вурғунун?

Јаз деди, јаз деди бөјүк сәнәткар,
Сән ки, олмамысан јоллар јорғуну.
Елләрин ичиндә кет ону ахтар,
Ара тәбиәтдә Сәмәд Вурғуну.

ДАҒ ЈОЛУ

Даг јолу... Хејли вар ачылыб сәһәр
Јенә дә гајнајыр гәдим Буз булаг.
Онун дөврәсиндә кәлиб кедәнләр
Динчәлир чох заман сүфрә ачараг.

Күнәш нур әләјир торпаға, даша
Чәмән чана кәлир баһар чағында.
Үч бојлу вәләс дә вериб баш-баша
Дәјирман алтында, чај гырағында.

Азча јухарыда бир шам јүксәлир
Сағында, солунда гарағат колу...
Селләри, сулары доланыб кәлир
Әјри даг чығыры, дар мешә јолу.

Нечә сөз јазылыб нечә хәтт илә
Гаја синәсиндә, даш үзәриндә.

Ахшамдан алышан көтүјүн һәлә
Көзү гаралмајыб очаг јериндә.

Көрпүјә чатанда енди машындан
Сејр етди әтрафы сәјјар көзләри.
Әлини башында кәздириб бу ан
Кур ағ сачларыны апарды кери.

Кәлди гулағына гушларын сәси
Ағыр аддымларла галхды јухары.
Гәлбиндә һәр шеји дујмаг һәвәси
Сыхылды, ачылды галын гашлары.

Сонра әлләрини вериб торпаға
Јавашча булағын көзүндән ичди.
Каһ јахына бахды, каһ да узаға
Көрән хәјалындан шеирми кечди?..

«...Булуд тез кечмәсин башымын үстдән
Чај да јаваш ахсын... сулар бојунча
Бахым һәр зәррәјә бахым дојунча;
Үрәк тәрпәнмәјир өтәрки сәсдән.
Нә чыхар бир анлыг јанан һәвәсдән...»
О, јенә дүшүнүб илһама кәлди;
Елә бил мешәләр салама кәлди,
Гајалар даҗанды ордулар кими,
Даглар әл узатды сөзү вар кими;
Гартал хәбәр тутуб һавадан енди,
Марал јахын дурду, чејран севинди;
Рәнк верди, рәнк алды мин күл, мин чичәк,
Сәсләди шофери күлүмсәјәрәк:
— Ајә, чат очағы
Бу саат, бу дәм
Һеч јерә, һеч јана мән тәләсмирәм!

Очаг түстүләнир... О фикирлидир,
Ушаглыг чағымы јадына дүшдү?
Ахшамлар башыны думан, чән алан
Көјәзән дағымы јадына дүшдү?

Хәјал долашдыгча биздән узағы
Галанды үст-үстә мин һичран дағы.
Ијидләр мәскәни, мәрдләр ојлағы
Күрүн гырағымы јадына дүшдү?

Чох көрүб үзүнү боранын, гарын,
Динләјиб аһыны ашнанын, јарын
Зүлмәт кечәләрдә торпаг дамларын
Һисли чырағымы јадына дүшдү?

Гашлар чатылдыгча чатылды бир дә,
Севинч дә һәмдәмдир, она кәдәр дә.
Аран көзәлинин көчдә, сәфәрдә
Јалын ајағымы јадына дүшдү?

Башгадыр тәрары, һөкмү һәр анын,
Бағланды гапысы јүз ханиманын.
Дәрди-гәм әлиндән накам ананын
Солан јанағымы јадына дүшдү?

О илләр нә гәдәр узаг олса да
Ағрысы, ачысы галыр дүнјада.
Јазыг бабасынын сојуг дахмада
Сөнән очағымы јадына дүшдү?

Јел вурур, гызышыр кет-кедә тонгал
Алов далғаланыр ал бајраг кими.
Раһат бурахмајыр шаири хәјал
О галхыр јериндән, галхыр даг кими.

Доғмадыр әзәлдән бу дағ, даш она
Дајаныб динләјир таныш сәсләри.
Бир дә әлләрини чәкиб башына
Кур аг сачларыны апарыр кери.

Әјниндә көј рәнкли пенчәк, шалвары,
Ајағында чәкмә, башында папаг,
Долама чығырла даш јола сары
Енир ел ашығы аддымлајараг.

Ешиб бығларыны, үзү тәр-тәмиз
Нәјә күлүмсәјир, јенә ким билир?..
Кефи көк оланда ашыг шүбһәсиз
Ја нишандан кәлир, ја тојдан кәлир.

Сағында, солунда әлван күл-чичәк
Үстүнү чән алмыш Гатар гајанын.
Арабир үзүнә дағыдыр күләк
Зәиф түстүсүнү чубуг гәљанын.

Еһ... — дејир: — Бу гәљан дост көрүнсә дә
Чәкмәк һеч дејәсән мәнә дүшмәјир.
(Лакин тәнбәкиси, јаныб сөнсә дә
Гәљан дамағындан јенә дүшмәјир).

Ашырыб чијниндән сәдәфли сазы
О да әзәл күндән телә бағлыдыр.
Һәр севән үрәјин ешги, авазы
Вәтәнә бағлыдыр, елә бағлыдыр.

Чох кәсиб јолуну бурда гар, јағыш
Кениш үфүгләрә о нәзәр салыр.
Көһнә дәјирмана јахынлашмамыш,
— Ашыг, ајаг сахла!—бир сәс учалыр.

Тез јана чеврилир... Гәдим Буз булаг
Бир сәринлик дујур санки, чанында.
О јенә чағырыр әл узадараг
Көзәрән очағын дуруб јанында.

Көрүнчә дәјишир ашыг јолуну
Дүшүнүр:—Көрәсән нечә гонагдыр?
Кәлиб јахынына сејр едир ону,
Алын гырыш-гырыш, сачлар дүмағдыр.

Һәр ағ түк фикирли өтән илләрин
Әбәди силинмәз јадикарыдыр.
Һәр гырыш сәнәтә вурғун елләрин
Әзбәр сөјләдији мисраларыдыр.

Қабаб јаваш-јаваш суланыр бу ан,
Ағ лаваш гојулуб јашыл сүфрәјә;
Һөрмәтлә ашығын тутур голундан:
— Јаманча көнлүмә саз дүшүб;—дејә.

Гајалы дағлардан галхыр думан, чән
Тутулур кет-кедә үзү көјләрин;
Чыхардыб сазыны тез көјнәјиндән
Охујур астача о ширин-ширин.

«Бинәләри чадыр-чадыр
Чох кәзмишәм өзүм дағлар.
Гүдрәтини сиздән алды
Мәним сазым, сөзүм дағлар...»
Овчунун ичинә алыб башыны
Шаир бу аләми сејрә далырды.
Сүздүрүб көзүнү, дартыб гашыны
Ашыг чағырырды, ашыг чалырды.

Битириб һаваны деди:—Доғрудан
Вурғунун сөзү тәк дузлу сөз олмаз.
Шаир гымышараг сөјләди бу ан:
— Мәнә вер сазыны, сән динчәл бир аз

Чәкиб телли сазы зилә кәтирди,
«Јаныг кәрәми»ни дилә кәтирди.
Телләр, инчә телләр она танышдыр,
Бир күн елсиз, күнсүз јашамамышдыр.
Кәлир хәјалына мин синә дәфтәр,
Вагиф, хәстә Гасым, Гурбан, Әләскәр,
Сән'әт дүнјасынын нечә өвлады
Гәлбини бу бөјүк саза бағлады.
Чалдыгча, синәси габарыб енир,
Каһдан кәдәрләнир, каһдан севинир.
Ашыг динләдикчә дејир бу заман:
— Чаным, шәһәрлидән белә саз чалан?

* *
*

Күләк тохундугча чичәкләр әсир,
Бә'зән тәләсмәјән, бә'зән тәләсир.
Очағын көзү дә гаралыр артыг,
Тоғганын алтыны бәркидиб ашыг,
Бир дә телли сазы басыр бағрына,
Шаир дә, шофер дә көз гојур она.
Чалыб чағырдыгча ачылыр сәси.
«—Јенә сәни көрдүм Дилчан дәрәси...»
Сөзү баша вуруб силир тәрини.
Шаир ајырмадан нәзәрләрини:
— Ашыг, һеч көрүбсән Сәмәд Вурғуну?
— Хејр, көрмәсәм дә һәләлик ону,
Јаздығы ше'рләр, дедији сөзләр
Нә вахтдан дилимдә олубдур әзбәр.

Бир шөһрәт јараныб Азәрбајчана,
Елә сәнәткары доғмаз һәр ана.
Вурғуну көрәнин еһ, нә дәрди вар!..
— Аталар дејибдир:—Ахтаран тапар...
— Бир дә ки, әлимә дүшмәјиб мәгам
Ајрым баласыјам, дағ адамыјам,
Аз дәјир арана ајағым мәним;
Бу дағ кәндләридир ојлағым мәним.
— Де, нијә гачагсан аран јериндән?
— Доғрусу истијә табламырам мән.
Бир дә ки, сәринә адәт едән кәс
Бүркүдә чаныны горуја билмәз.
Тәрпәниб јериндән, шаир бу заман
Деди:—Узаг билмә дағы арандан.
Нијә бу көрүнән шамлар, говаглар
Муғанда, Ширванда битиб артмасын?
Буз кими чешмәләр, сәрин булаглар
Сусуз торпаглара ахыб чатмасын?..
Нијә узанмасын бу көзәл чәмән;
Јашыллыг!—Ән бөјүк не'мәт дејилми?
Әл-әлә версәјди елләр әзәлдән
Аран да күләрди бизим дағ кими.
Һәлә кәздијимиз Күр гырағында
Боз, гуру кәндләрин сајы аздымы?
Бағ, бағча салмағы бәһәр чағында
Истәјән кимсәләр бачармаздымы?
Јај фәсли говрулан аран јеринә
Апармаг сәрини нә чәтин ишдир?
О тикан чајнаглы әталәт јенә
Бизим јахамыздан әл чәкмәмишдир.
Ашыг фикрә кетди,—еләдир!—дејә
Сөјләди гәлбиндә:—дәрин кәламдыр...
Бир машына бахыб, бир шәһәрлијә
«Јох чаным, дејәсән бөјүк адамдыр!..»
— Сәфәрин һарадыр?

— Мусакөјәдир!..
— Кедәк, ора гәдәр јенә јолдашыг.
Машын асфалт јолла шүтүјүб кедир,
Сазы гучағында әјләшиб ашыг.

Галыр шам ағачы, көһнә дәјирман
Гарағат коллары, артыг әлвида!
Јарпаглар әл едир әсән будагдан
Үч бојлу вәләс дә галыр архада.

Галыр, о гаралан очаг јери дә
Бајагкы мәчлисдән јадикар кими.
Гәдим Буз булаг да галыр керидә
Галмаг истәмәјиб галанлар кими.

Галыр көј талалар галыр узагда
Галыр сых мешәләр думан ичиндә.
Елә бил инсансыз дәрә дә, дағ да
Итирир һүснүнү бир ан ичиндә.

Дағ јолу... һәр јердә бир көркәм алыр,
Мешәдән кечәрәк, чајдан кечәрәк,
Каһ елә енир ки, көзүн ғаралыр,
Каһ елә галхыр ки, дөзмәјир үрәк.

Күнүн шө'ләсиндән парладыгча гар
Дејирсән: индичә әријәчәкдир.
Әтрафы овулмуш нәһәнк гајалар
Елә бил үстүнә јеријәчәкдир.

Чәкир папағыны әјри будаглар,
Кәлир гулағына гыжылтылар да.
Онун јүз ениши, јүз јохушу вар,
Чох кәлиб кетмишәм гышда, баһарда.

Ґалыр Молла гајасы,
Машын кечир Ағсујү;
Јүз гәләм јаза билмәз
Бир гәлбин арзусуну.

Шаир бахыр, көзүндә
Јенә күлүр даг, дәрә.
Бахыр јол кәнарында
Мәскән салмыш кәндләрә.
Гырмызы кирәмитли
Аг биналар узаныр.
Ахшам чағы һәр евдә
Илич лампасы јаныр.
Одур мәктәб бинасы,
Бир дәстә ушаг кәлир;
Гаршыдакы һәјәтдән
Нә маһнылар јүксәлир...
Дүшән һәр чығыр, һәр из
Көј даға јарашыгдыр.
Инсанын көлкәси дә
Торпаға јарашыгдыр.
Саламлајыр һамыны
Билир дајанса бир ан
Нечәләри—гал!—дејә
Јапышачаг голундан.
Бу елдән, бу обадан
Азмы кәлиб кедибдир,
Кәләчәкдән сөз ачыб,
Ширин сөһбәт едибдир.
Азмы бурда руһуну
Охшајыб дост нәғмәләр.
Дүшәндә дилдән-дилә
Сајат-Нова, Әләскәр?
Бахыр таныш гапыја
Мин сөһбәт дүшүр јада.

Галыр Кәрәм көрпүсү
Галыр Узун тала да.
Нә бурда чән көрүнүр.
Нә дә гајалы дағлар.
Аран торпағынын да
Өз һүснү, өз әтри вар.
Бир тәрәфдә тарла, бир тәрәфдә баг
Мејвә ағачлары гатар-гатардыр.
Көрүнүр габагда кечичи бајраг,
Онун јарыш адлы шүары вардыр.

Ајағы јүнкүлдүр, Әли сајалы
Ачыр гапысыны әзиз күнләрин.
Ајдан ишыглыдыр, күндән мә'налы
Одур илһамчысы мин-мин зәфәрин.

Шаир дөнә-дөнә бахдыгча она
Ири гара көзләр күлүмсәјирди.
Елә бил Заманын бајрагдарына
Јеничә дүшүнүб шеир дејирди.

«...О бөјүк һүснүдүр ади сөзүн дә,
О бир ал шәфәгдир өмрүн үзүндә.
Ән садә, мүрәккәб чүмләмизин дә
Әзәл мүбтәдасы партијамыздыр».

Машын Мусакөјә јахынлашан тәк,
Ганрылыб ашығын бахды үзүнә.
Ашыг да арада бир кәрнәшәрәк
Һәр ики әлини чәкди дизинә.

Онлар ајрылдылар јол ајрычында,
Ашыг ағыр-ағыр галхды јухары.
Ашыб боз тәпәни елә бу анда
Алды дөврәсини кәнд адамлары.

259—2

М. Ф. Ахундов адына
Азәрбајчан Республика
КИТАБХАНАСЫ

— Нијә сахламадын, ону, сән нијә
Јаманча ләнкидик, ишә бахын бир?
Бу күн Вурғун кәлиб кечәчәк!—дејә
Бүтүн кәнд дүнәндән ајаг үстәдир.

Кениш асфалт јолла шүтүјән машын
Бәлкә дә Газаға јетишиб артыг.
Дајаныб јанында јасты бир дашын
Бајагдан бәридир дүшүнүр ашыг:

— Нечә дә дузлујду сөһбәти, сөзү
Бир дә көрүшәјдим мән онунла каш!
Дилимин учундан гајытды дүзү
Сорушам сән кимсән ај гонаг гардаш?

КӨРҮШДӘ

Вурғун Газахдадыр... Бу хәбәр, бу сәс
Һәр кәндә јајылды, һәр евә чатды;
Ону көрмәк үчүн тәләсди һәр кәс
Тәләсди машынлы, тәләсди атлы.

Шадлыг палтарыны кејди гыз, кәлин
Қәсәмән јериди. Салаһлы ахды...
Ачылды габағы кедиб-кәләнин:
Шәһәр бирдән-бирә ајаға галхды.

Бурахыб мәктәбдә ушаг дәрсини
Саға бојланырды, сола бахырды.
Сатычы унудуб мүштәрисини
— Шаир кечәр!—дејә јола бахырды.

Јенә һәр тәрәфдән ахыб кәлдиләр
Бу нә һәјәчандыр, нә интизардыр?

Бөјүк бир е'лана бахыб билдиләр
Ахшам Педмәктәбдә көрүшү вардыр.

Педмәктәб! Нечә дә гајнајыб дашыр
Салонда нә гәдәр тәзә күл-чичәк...
Достлар сыхлашдыгча бир дә сыхлашыр
Көзләр сәһнәдәдир, тәләсир үрәк.

Тутулуб бүсбүтүн гапы, пәнчәрә
Јенә кедиш-кәлиш чөлдә кәсилмир.
Чоху ичәридә дөшәниб јерә,
Тәрпәнмәк истәјән тәрпәнә билмир.

Отурмуш вүгарла һәр заманкытәк
Јаранмыш варлығы дүшүнчәләрдән.
Сағына,. солуна көз кәздирәрәк
Нә исә быға/лты гымышыр һәрдән.

Көзләр сәһнәдәдир... нә сәмир, нә сәс...
Бу да сәнәткара бир еһтирамдыр.
Ким она бахдыгча бахмаг истәмәз?
Бу ахшам доғрудан башга ахшамдыр.

Шаирин ше'рини әзбәрдән дејир
Сөз алыб данышан достлар, танышлар.
Бајагдан бәридир ара вермәјир
Сәмими тәбриклөр, одлу алгышлар.

Арабир сыхылыр, ачылыр гашы
Санки сығышмајыр о, јерә, көјә.
Будур көһнә досту, јахын сирдашы
Миргасым мүәллим галхыр күрсүјә.

Данышыр кечмишдән, өтән замандан,
Унутмаг мүмкүнмү о илк илләри?

Кәлиб көз өнүндә чанланыр бу ан
Гәдим семинарија, кәнчлик илләри...
...Унудулмаз о тарих
Унудулмаз о күнләр...
Әсрлик гаранлығы
Боған о нурлу сәһәр.
Милјонларын үзүнә
Ачылан јени аләм,
Азадлыг дүнјасына
Гојдуғумуз илк гәдәм,
Ингилабын күр сәси
Јајылса да һәр јана,
Һәлә чох шеј кечмиши
Хатырладыр инсана.
Һәлә китабла, дәфтәр
Аздыр кәнддә, шәһәрдә.
Һәлә Илич лампасы
Алышмыр күчәләрдә.
Нә гәдәр сусуз галан
Јерләр әкилмәјибдир,
Һәлә бир гарыш јола
Асфалт чәкилмәјибдир.
Тракторун үзүнә
Һәсрәт галыбдыр чөл, дүз,
Күн алтында төшүјүр
Гара кәл, тәпәл өкүз.
Чохунун ајағында
Һәлә калманы чарыг,
Чохунун кејиндији
Гәдим узун архалыг.
Һәлә кәлинин, гызын
Јашмаг додағындадыр.
Исти чалма башында
Сырға гулағындадыр.
Һәлә јохдур шәһәрдә

Машынлардан бир хәбәр;
Јалныз фајтончулардыр
Мүштәри көзләјәнләр.
Көрдүјүнүз Газах да
Һәлә о Газах дејил.
Бу гәдәр сағы, солу
Јашыл бағча-бағ дејил.
Јарымҗа тәпәсиндә
Кимсә јурд салмамышдыр;
Вағифин һејкәли дә
Бурда учалмамышдыр.
Нә институт бинасы,
Нә дә хәстәхана вар,
Гыздырмадан, зөкәмдән
Зара кәлиб адамлар.
Лакин бөјүк ингилаб
Верир өз гәрарыны,
Үзүмүзә ағ күнүн
Ачыр гапыларыны.
Һәр гәлбдән баш галдырыр
Гуруб јаратмаг ешги,
Дәһа көзәл күнләрә
Јүјүрүб чатмаг ешги.
Ојаныр бөјүк Вәтән
Чанлы бир инсан кими,
Бәһар фәсли күнәшдән
Торпаг ојанан кими.
Бир үммана дөнсә дә
Сәнәткарын гүдрәти
Иҗәрминчи илләрин
Битмәз сөзү, сәһбәти
Унудулмаз о тарих,
Унудулмаз о күнләр,
Әсрлик гаранлығы
Боған о нурлу сәһәр.

Миргасым мүәллим данышыр јенә
Онун сөһбәтиндән дојмаг олармы?
Әлини шанрин гојуб чијнинә
Сорушур: — Ај Сәмәд, јадында вармы?...
...Нечә јолдаш идик биз
Бир дејиб, бир күләрдик.
Севинчә шәрик олуб
Гәм-гүссәни бөләрдик.
Кечәләр көз гојардыг
Ахан улдуза, аја.
Каһ Тамаша көрпүдән[1]
Бахардыг чошан чаја.
Сејр едәрдик рәнкини
Өтән думанын, чәнин
Һеј далардыг сејринә
Учалан Көјәзәнин[2].
Бурулуб тәбиәтә
Каһ кәдәрли, каһ да шән,
Лирик шеирләр јазыб,
Ширин гошмалар дејән,
Гарајаныз, хошсифәт
Бир достумуз вар иди
О сән идин, ај Сәмәд!
Әјниндә гыса көјнәк
Белиндә енли кәмәр,
Голтуғунда чох замаг
Кичик бүкүлү дәфтәр,
Гара кур сачы һәрдән
Үз-көзүнә дағылан,
Накам мәһәббәтиндән
Сөһбәт ачыб, сөз салан,
Лакин бахышларында

[1] Ағстафа чајы үзәриндәки көрпүнүн гәдим ады.
[2] Дағ адыдыр.

Инам, гүрур, чәсарәт
Бир достумуз вар иди,
О сән идин, ај Сәмәд.
Јадымдадыр о ахшам,
Јадымдадыр о сөһнә,
О «Әсли вә Кәрәм»и
Анырам бу күн јенә.
О севимли тамаша
Дүшүндүрдү һәр кәси.
Јенә гулағымдадыр
Гәмли ашығын сәси.
Нечә гарлы гыш өтдү,
Нечә-нечә күллү јаз,
Фикримдән силинмәди
Һәмин ашыг, һәмин саз.
Кими валеһ етмәди
Сәсиндәки мәлаһәт?!
Кәрәм ролунда чыхан
О сән идин, ај Сәмәд.
Заман кечди... һәјатла
Биз гајнајыб-гарышдыг.
Дөјүшләрдә бәркијиб
Бөјүкләрлә јарышдыг.
Һәр мараглы китабы,
Охудуг дөнә-дөнә,
Ағ күнләрин әлиндән
Тутуб чыхдыг ағ күнә.
Чыхдыг даһа ишыглы
Даһа кениш јола биз,
Бир ахшам да фәрәһлә
Кечдик комсомола биз.
Севимли комсомола
Гәлбиндә јени гүввәт
Дүшүнүб шеир јазан,
О сән идин, ај Сәмәд.

Миргасым мүәллим данышыб дурур
Сүкутун өзү дә бә'зән шириндир.
Салон тәбрик дејир, салон әл вурур
Динләјин, инди дә сөз шаириндир.
Гулаг асыр гоча, чаван
Нә доғмадыр онун сәси,
Үрәкләри дилләндирир
Һәр кәлмәси, һәр чүмләси;
Дејир—Артыг јер үзүндә
Инсанлар азад олмалы;
Гаралар да ағлар кими
Севинмәли шад олмалы.
Елләр дәрдә, әсарәтә
Мөһнәтдәрә чәксин гәләм
Әбәдилик сәадәтә
Сирдаш олсун бүтүн аләм.
Көрүнмәсин көзүмүзә
Торпагларда ган ләкәси;
Гој кәлмәсин гулаглара
Зинданлардан зәнчир сәси.
Парчаласын даш гәфәси
Нечә шәһәр, нечә өлкә;
Өз һаггыны тәләб етсин
Голу бағлы мүстәмләкә.
Ишыг ахсын һәр тәрәфә
Гаранлығын итсин изи.
Хош нәғмәси гардашлығын
Дилләндирсин гәлбимизи!
Ше'р битир алгыш гопур
—Бир дә оху шаир, бир дә!
Чоша кәлир Сәмәд јенә
Сәс јајылыр пәрдә-пәрдә.
Дәм вурмајыр ел ичиндә
Ашыг, мә'шуг фәрағындан;
Сөһбәт ачыр мин ешгилә

Азәрбајчан торпағындан.
Мисраларын архасындан
Аран күлүр, јајлаг күлүр,
Күр Араза салам верир,
Күнәш күлүр төрпаг күлүр.
Дилә кәлир Гошгар, Кәпәз,
Шаһ дағының гары дүмаг?
Хәјал кәзир доғма јурду
Оба-оба, ојмаг-ојмаг,
Кениш чөлләр, кенлш дүзләр
Өз варыјла ашыб дашыр;
Гызыл алма, сары лимон
Бир-бириjлә пычылдашыр.
Ше'р дејир Сәмәд Вурғун
Нә доғмадыр онун сәси.
Үрәкләри дилләндирир
Һәр кәлмәси, һәр чүмләси;
Көз өнүндән кәлиб кечир
Күрчүстанын дост елләри,
Күләр үзлү, ширин сөзлү
Һајыстанын көзәлләри
Һамы һејрәт ичиндәдир,
Нәләр јада дүшүр бу ан!
Каһ Бакыдан сөһбәт ачыр,
Каһ да ана Москвадан.
Ше'р дејир Сәмәд Вурғун
Көзләр онун көзүндәдир;
Илһам онун үрәјиндә,
Ләззәт онун сөзүндәдир.
Күлүмсәјир, ширин-ширин
Гашларыны ојнадараг.
— Сағ ол Сәмәд, сағ ол шаир!
Һөрмәтә бах, алгыша бах!
Өтүр дәгигәләр ганад чалараг
Һәр шејин вахты вар санки дүнјада.

Бу көрүш нә гәдәр көзәлдир, анчаг
Вахт тамам оланда гуртарыр о да.
Јанашыб әлини бир дә сыхдылар
Үрәк дә исинир билмин үрәклә.
Баханлар даҹаныб јенә бахдылар
Долду кениш сәһнә күллә, чичәклә.
Сыхлашан кәнчләрин кечиб ичиндән
Јашлы бир колхозчу кәлир габаға:
— Шаир учалдыгча, јенә учал сән,
Бөјүк бир не'мәтсән бизим торпаға.
Көзүмүз һәмишә јолундадыр бил,
Кәл ач гәлбимизи ширин сөзүнлә;
Нә десән тапарыг, касадлыг дејил,
Јахын достлары да кәтир өзүнлә.
Сәнин һәсрәтини чәкир оғул, гыз.
Үрәјим долудур гоҹ дејим бир-бир,
Болдур чөрәјимиз, болдур чајымыз,
Тәк мәним евимә јүз гонаг кәтир.
— Кәл оғул!
— Баш үстә!
Өпүшүр онлар.
Мәһәббәт сәһили көрүнмәз үмман
Ел үчүн јашајыб јазан сәнәткар
Елин бирчә күн дә чыхмаз јадындан.

* *
*

Кечә көдәксә дә узаныр мәчлис
Сөз сөзү кәтирир, сөһбәт сөһбәти;
Сүфрә сәлигәли отаг тәр-тәмиз,
Сонсуздур инсанын ешги, үлфәти.
Дејир:—Алчаг евләр, гәдим дахмалар
Тапшырсын јерини имарәтләрә;
Бөјүк ингилабын өз гануну вар
Сәадәт әлини чәксин һәр јерә.
Бачым Лалә, Күлкәз минсин машына,
Ағыр кәтмәнләри атаг бир јана.
Тәзә аләтләрлә олаг ашина,
Аг күнләр јар олсун Азәрбајчана.

* *
*

Башга ләззәт верир чај, чөрәк бу күн,
Сорушма бунларын мә'насы нәдир;
Шаири јахындан динләмәк үчүн
Гонаглыг өзү дә бир бәһанәдир.
Ипәк пәрдәләри ојнадыр күләк,
Һәлә соҹумајыб алнынын тәри,
Достлар мәчлисиндә вәчдә көләрәк
Јазыр синәсинә бу сәтирләри:
...Гоҹ узансын кечә, кечиксин сәһәр,
Јухуја кетмәсин мәчлисдәкиләр.
Һәлә јер үстүндә инсан јанында
Дејиб данышмагдан доҹмамышам мән.
Узадаг өмрүнү һәр бир анын да
Јел кими өтмәсин вахт үстүмүздән».
Титрәјир бајырда назик будаглар
Чај сакит кечәјә лајламы чалыр?
Бахыр кешикчитәк шамлар, говаглар,
Санки нәһәнк палыд хәјала далыр.
Сүкут ганад кәрмиш бахчаја, баға,
Гаралан чәпәри ашыр көлкәләр;
Кәләнләр сығмајыр кениш отаға,
Бир анлыг үлфәт дә дүнјаја дәјәр.
Башга ләззәт верир чај, чөрәк бу күн,
Сорушма бунларын мә'насы нәдир;
Шаири јахындан динләмәк үчүн
Гонаглыг өзү дә бир бәһанәдир.

МУҒАНДА

Арада бир хејли ганым гаралды,
Кан ода алышдым, кан буза дөндүм
Әталәт булудтәк үстүмү алды;
Ишыгсыз, истиоиз улдуза дөндүм.

Јаддашым нә гәдәр күчлү олса да,
Јанылдым јерини дәфтәр-гәләмин.
Дедим өз-өзүмә:—Һеч кәс дүнјада
Көрмәсин үзүнү мөһнәтин, гәмин.

Чалыш һесабына варма һәр шејин,
Сәни јад тә'нәси руһдан салмасын.
Бир дост јахшы деди:—ишлә, Һүсејн,
«Јолда» поемасы јолда галмасын!

Вәтән торпағыны көзиб доjмајан
Сорушдум:—Бәс инди һајана кетди?
Бир сәс гулағыма кәлди бу заман:
—Көчиб Мил дүзүнү, Муғана кетди.

Ағрысы, ачысы чыхды чанымын,
Елләрин ичиндән кәлди сорағы;
Дүшүб архасынча гәһрәманымын,
Јетишдим Муғана бир сәһәр чағы.

Муған кениш, Муған бөjүк,
Гатар-гатар, бөлүк-бөлүк
Дурна учар кәләндә јаз,
Турачыны сајмаг олмаз!
Һәрдән чошуб дашанда Күр,
Үркүб гачыр чејран, чүjүр
Көз ишләмәз әкин jери.
Һесабсыздыр сүрүләри,
Оjмаг-оjмаг обалары,

Динир сазы, өтүр тары.
Нечә jолу, чығыры вар,
Атла кәзсән, ат jорулар.
Бахыб сола, бахыб саға,
Кан јахына, кан узаға,
Көрдүм јашлы бир чобаны,
Хәбәр алдым:—Вурғун һаны?
Чобан деди:—Бир аз габаг
Шаир мәнә олду гонаг.
Ајран ичиб сәринләди,
Чејрана да ше'р деди.
Хош кечсә дә сөһбәтимиз,
Тез ајрылдыг һејиф ки, биз;
Күр тәрәфә етди сәфәр,
Ону Күрдән кет ал хәбәр.

Көһләними сүрә-сүрә,
Јахынлашдым дәли Күрә.
Суал етдим көрчәк ону:
— Көрмүсәнми де Вурғуну?
Күр үзүмә бахыб бу ан
— Бәли!—деди:—Чаван оғлан,
Күнортадан бир аз сонра
Шаир кәлиб чыхды бура;
Сорушараг әһвалымы,
Сејрә далды чамалымы,
Бир дост кими, сирдаш кими,
Дилләндирди үрәjими.
Ширин-ширин биз данышдыг
Тарихләрдән сөһбәт ачдыг.
Деди мәнә:—А дәли Күр
Бәндә салыр елләр сәни.
Гудуртмасын јаз ајлары
Чошуб дашан селләр сәни.

Јатағыны јахшы таны,
Чох гызышма индән белә.
Гураглыға дөздүк јетәр,
Бу елләрә көмәк елә.
Кет колхозчу гардашымын
Ишыгландыр отағыны;
Јени нәһәнк гурғулардан
Алаг һәр күн сорағыны.
Шәһәрләрдә күнәшә дөн,
Кәндә тәзә баһар кәтир.
Боз дүзләрә чәмән, чичәк
Алма, һејва, чинар кәтир.
Нә бир күлүн рәнки гачсын
Нә дә отун вахтсыз солсун;
Сәһилиндә сүрү, нахыр
Әтә долсун, сүдә долсун.
Чилчираглар јер үзүнү,
Гој бәзәсин башдан-баша.
Көз севинсин, үрәк күлсүн
Илһам версин һәр тамаша.
Белә јазыб дәфтәринә
Јола дүшүб кетди јенә.
Бир дә хәбәр алдым кедиб кәләндән,
Чөлләри доландым, дүзләри кечдим.
Атымы дөрднала сәјирдәрәк мән
Нәһајәт Боз даға көлиб јетишдим...
Боз дағын гојнунда јенә һүчум вар,
Нәһәнк машынларын һесабы јохдур.
Торпагла ојнајыр әлләр, ајаглар,
Әтраф јарыг-јарыг, овуг-овугдур.

Јарыш меjданында чарпышыр һамы,
Батырыр гулағы чархларын сәси.
Бурдадыр шаирин ешги, илһамы
Бу күнүн, сабаһын өз тәранәси.

Машынлар далбадал газыјыр јери,
Чирмәјиб голуну гыз да, оғлан да.
Одур Сәмәд Вурғун бајагдан бәри,
Дүшүнүр Сарванын дуруб јанында.

Хәјал јелкәнини ачмыш дәриндә,
Һәјат дедијиниз чанлы сәнәтдир;
Садә бир фәһләни өз иш јериндә
Көрмәк сәнәткара бир һәрарәтдир.

Шаир күлүмсәјир бахыб Сарвана
Бу күлүш нәләри кәтирир јада--
Дүшәчәк һүнәри онун дастана
Ады чәкиләчәк елдә, обада.

Шаир күлүмсәјир бахыб Сарвана,
Бу күнүн бир аны дәјәр јүз илә.
Шөһрәт дә кәтирир инсан инсана
Ширин сөһбәтијлә, ширин сөзүјлә.
Шаир күлүмсәјир бахыб Сарвана,
Алышыр сабаһын чил-чираглары.
Ишыглар јајылыр бурдан һәр јана
Су чана кәтирир боз торпаглары.
Шаир күлүмсәјир бахыб Сарвана,
Сарванын алнында пучурлајыр тәр.
Һалалдыр нә десәк зәһмәт оғлуна,
Зәһмәтлә јараныр ән бөјүк әсәр.

Екскаваторла дағ јарыр Сарван,
Көзү шаирдәдир Сарванын јенә;
Сәмәд гәләмини чыхарыб бу ан
Јазыр бу сөзләри дәфтәрчәсинә:
— Бөјүк һүнәринә алгыш еј инсан
Әлинлә гурулур бир јени дөвран.
Күр даһа гудуруб баһар ајлары

Чөлләри ағзына алмајачагдыр.
Бу доғма елләри гыздырма бир дә
Тагәтдән һеч заман салмајачагдыр.
Сонра да әтрафа јетирир нәзәр,
Габармыш көксүнә сығмајыр үрәк.
Күлдүкчә үзүнә кәләчәк шәһәр
Мүмкүнмү индидән фәрәһләнмәмәк?

Јарыш меjданыдыр, чалышыр һамы,
Батырыр гулағы чархларын сәси.
Бурдадыр шаирин ешги, илһамы,
Бу күнүн, сабаһын өз тәранәси.

Бирләшиб артдыгча габарлы әлләр
Даһа да кенәлир сөзүн меjданы.
Буну јахшы билир обалар, елләр
Муғанда јаранды «Муған» дастаны.

ЧӘНУБ ҺӘСРӘТИ

Нә дејәрдим өз-өзүмә
Мән, бу фәсли јазмасајдым.
Одланараг, гәләм алдым
Чүнки, вичдан борчу сајдым.
Унудајдым, дејин нечә
Бу дәрдини мөһнәтини;
Дағлар белә чәкә билмәз
Онун Чәнуб һәсрәтини...
Көзиб Сәмәд гарыш-гарыш
Обалары, ојмаглары.
Өз чанындан әзиз тутур
Тәравәтли јајлаглары.
Бу күнсә о далғын бахыр
Гәмли Араз гырагында.

Парчаланмыш бир өлкәнин
Јаныр көнлү фәрағында.
Дејир:—Нәдән бу торпағы
Ајырдылар ики јерә.
Һәсрәт гоjду гардашымы
Доған парлаг ал сәһәрә...
Мән бурада бәхтијарам,
Марағада о дардадыр.
Гадағандыр доғма дили,
Һагг, әдаләт бәс һардадыр?
Мән сөадәт ичиндәjәм,
О, синәси ал ганлыдыр.
Дејин көрәк кым гарғады
Тәбриз аһлы, фәғанлыдыр.
Бахыр шаир јана-јана
Башы гарлы Савалана.
Милјон-милјон гардаш, бачы
Орда мөһнәт ичиндәдир.
Шө'лә чәкиб јаныр бу јан,
О јан зүлмәт ичиндәдир.
Нә кәлән вар, нә дә кедән
Дејин нечә сөз ачмасын
Худафәрин көрпүсүндән.
Бакы галыб бу тәрәфдә,
Тәбризимиз о јандадыр.
Орда нечә вәтән оғлу,
Даш гапылы зиндандадыр.
Јадлар дустаг еләдиләр
Доғма ана дилимизи,
Ајырдылар ики јерә
Обамызы, елимизи.
Араз ахыр суjу ганлы,
Нә кәлән вар, нә дә кедән
Дејин нечә сөз ачмасын
Худафәрин көрпүсүндән?

Кери дөнүр, јол узун,
Папирос дамағында;
Тарихләр варагланыр
Көзүнүн габағында.
Дүнәни салыр јада,
Сабаһы сејрә далыр.
Һичран чәкир көчүнү,
Һәсрәт архада галыр...
Бакыдан чыхан гатар
Тәбризә јола дүшүр.
Ајлар, илләр ајрысы
Бир-бирилә көрүшүр.
Саваланын дөшүндә
Јаллы кедир гыз, кәлин
Дилә кәлир тар, гавал
Тоју да тојдур елин.
Икијә бөлүнән халг
Гучаглашыб бир олур.
Һәр сәадәт үрәкдә
Тәзә бир шеир олур.
Далғаланыр һавада
Коммунизмин бајрағы;
Бөјәнир башдан-баша
Доғма вәтән торпағы.

Дүшүнүр кечә-күндүз,
Дүшүнүр ахшам-сәһәр
Әбәс јаранмамышдыр
О дәрин «Дүшүнчәләр».
Јүз јухусуз кечәдир
Алнындакы бир гырыш;
Зәнн етмәјин о сачлар
Өз-өзүнә ағармыш.
Сөз, сәнәт дүнјасына
Гәдәм гојандан бәри
Гартал кими долашмыш

Һүдудсуз үфүгләри.
Кечдији јола, изә
Бир дә салсаныз нәзәр
Ачылар гаршынызда
Јени-јени лөвһәләр.
Јада дүшәр кәнчлијин
Түкәнмәз һәрарәти,
Маса архасындакы
Ағыр иши, зәһмәти
Јада дүшәр һәјата
Илк суалы, сорғусу,
Јени ше'р истәји,
Јени ше'р арзусу...

ШЕ'Р АРЗУСУ

Кечә дә, күндүз дә чырпыныр үрәк,
Јаш отуз, башында фикирләрә бах.
Бәли, асан дејил дүшүндүјүн тәк
Бөјүк бир өлкәнин шаири олмаг,
Јаш отуз, башында фикирләрә бах.

Дүнјалар көзүнүн кечир өнүндән
Башгадыр севинчи, башгадыр гәми,
Сән'әт аләминә кәлдији күндән
Фикирләр, хәјаллар олмуш һәмдәми
Башгадыр севинчи, башгадыр гәми.

Һаны елә шаир, елә бир һүнәр
Әсрин нәфәсини о дуја билсин?
Һаны ше'ријјәтдә елә бир әсәр
Алим дә, фәһлә дә охуја билсин?
Әсрин нәфәсини о дуја билсин!

Һаны күлүнк вуруб, чәкич ојнадан
Садә инсанларын әсил дастаны?
Ајазда, шахтада гуруб јарадан
Зәһмәткеш елләрин нәғмәси һаны?
Һаны әсримизин әсил дастаны?

Сәһәр ојанмамыш ојаныр јенә
Бир дә китаблара о нәзәр салыр.
Дүнәнин, бу күнүн чыхыр сејринә
Бә'зән саатларла хәјала далыр
Бир дә китаблара о нәзәр салыр.

Өлән ше'рләрә гәләм чәкәрәк
«Әлвида!» сөјләјир өтән анлара.
Күлүр көзләриндә көзәл кәләчәк
Алғыш ијидләрә, гәһрәманлара
— Әлвида! сөјләјир өтән анлара.

Әлләри алнында дуруб дүшүнүр,
Кимдир гаршысында дајанан бу дәм?
Дамлалар фикриндә ұммана дөнүр
Бир вараг истәјир, бир дә ки, гәләм,
Кимдир гаршысында дајанан бу дәм?

Ајлары, илләри гојуб архада
Кимдир гапысыны ачан бу гонаг?
Бир көрүн нәләри кәтирир јада
Мүмкүнмү јенидән аловланмамаг?
Кимдир гапысыны ачан бу гонаг?

Бајырда әтрини јајыр күл-чичәк
Мүждәми јетирир сәһәр јелләри?
Һәрдән саггалына сығал чәкәрәк
Кимдир сөһбәт едән бајагдан бәри?
Мүждәми јетирир сәһәр јелләри?

— Һәјатда нәләрин шаһидијәм мән
Алды үстүмүзү мин боран, мин гар;
Чәһаләт гојнунда боғулду вәтән
Бизә јасаг олду галын китаблар
Алды үстүмүзү мин боран, мин гар.

Тутулду илләрлә күнүн габағы,
Кечә өмрүмүзә ај да күлмәди;
Солду јурдумузун бағчасы, бағы,
Үфүг гызармады, дан сөкүлмәди,
Кечә өмрүмүзә ај да күлмәди.

Сохулду вәтәнә дүшмән ордусу,
Аналар, бачылар гара бағлады...
Көрпә балаларын гачды јухусу,
Соналар үркүшдү, көлләр ағлады;
Аналар, бачылар гара бағлады.

Шәриәт атыны чапды дөрднала,
Фикир дустаг олду дәмир гәфәсдә,
Тапды чанымызы мин дәрд, мин бәла
Сөндү мәһәббәт дә, сөндү һәвәс дә.
Фикир дустаг олду дәмир гәфәсдә.

Унутду дилини бачым, гардашым,
Јазды фарс дилиндә китаб јазанлар;
Бир күнүн әрзиндә ағарды башым
Верәндә һөкмүнү Мәһәммәд Гачар.
Јазды фарс дилиндә китаб јазанлар.

Лакин әјилмәди елин вүгары,
Далғалар өнүндә дағ кими дурду.
Вәтән торпағының мәрд оғуллары
Дүшмәнин көксүнә јүз јара вурду,
Далғалар өнүндә дағ кими дурду.

Јатыб ојанмады бахтымыз бизим
Јашадыг одуна, очаға һәсрәт.
Говғаларда кечди вахтымыз бизим,
Һәр аддым башында нечә хәјанәт
Јашадыг одуна, очаға һәсрәт...

Думан чәкиләндә көјүн үзүндән
Нечә јол Шушанын сејринә далдым;
Көзәлләр кечәндә Чыдыр дүзүндән,
Гарғы гәләмими әлимә алдым,
Нечә јол Шушанын сејринә далдым.

Сөһбәт анлајанлар, мәтләб гананлар
Сазымын сәсинә һеј гулаг асды.
Охуду ше'рими дағда чобанлар
Ашиглəр чох мәни бағрына басды;
Сазымын сәсинә һеј гулаг асды.

Башга бир дөвранда јарандыныз сиз
Көрүрәм нә бәј вар, нә нөкәр, нә хан;
Нә гәдәр һәјатда бәхтәвәрсиниз,
Бу бөјүк күнләрдә јарат һәр заман;
Көрүрәм нә бәј вар, нә нөкәр, нә хан.

— Вагиф, еј илк достум, әзәл устадым!
Даныш, бир дә даныш, доғмадыр бу сәс.
Сәни ушаглыгдан һеч унутмадым,
Мәһәббәт үрәкдән силинә билмәз,
Даныш, бир дә даныш, доғмадыр бу сәс.

Даныш, бир дә даныш, көрдүкләриндән,
Өтән тарихләри ач вараг-вараг.
Бөјүк бабалара чох борчлујам мән,
Гаршымда дәфтәрим һәлә ағдыр, ағ!
Өтән тарихләри ач вараг-вараг.

Камалым арабир шәфәг сачса да
Күнәштәк көјләрдә о јанмајыбдыр;
Синәмдә сөзләрим ашыб дашса да,
Һәлә шаһ әсәрим јаранмајыбдыр;
Күнәштәк көјләрдә о јанмајыбдыр.

Маса архасында ачдым сәһәри,
Күндүз динчәлмәдим, кечә јатмадым.
Ше'р һәсрәтилә илләрдән бәри
Күндүз динчәлмәдим, кечә јатмадым,
Һәлә күл ачмајыб ешгим, мурадым.

Күләк ағачлары титрәдир јенә,
Одур узагларда сүрүнүр думан;
Әлини Вурғунун гојуб чијнинә
— «Әлвида!» сөјләјир Вагиф бу заман
Одур узагларда сүрүнүр думан.

Јенә дә китабчаны
Ачараг габағында,
Тарихи вараглајыр
Вурғун иш отағында...
Нәләр кечиб башындан
Доғма елин, обанын.
Бәли өз һөкмү вармыш
Бу дүнјада һәр анын.
Гарабағ... кениш сарај,
Ган гохујур һавасы,
Аловлар ичиндәдир
Тәрланларын јувасы.
Гулағында сәсләнир
М'чн налә, мин һычгырыг.
Он сәккизинчи әсрин
Ајағы нә ағырдыр;
Көјдән јағыш јеринә
Од јағыр, алов јағыр.
Јәһәрләјиб атыны

Һәрә бир јана чәкир.
Бирн Турана чәкир,
Бири Ирана чәкир;
Күндә бир јени зәрбә,
Күндә бир јени јара.
Сојғунлар вермир ара,
Гырғынлар вермир ара.
Вәслин јолу бағланыб
Ајрылыг мејдандадыр.
Мәһәббәт дара дүшүб
Сәдагәт зиндандадыр.
Гарабағ!.. Кениш сарај,
Ган гохујур һавасы;
Аловлар ичиндәдир
Тәрланларын јувасы.
Орду чәкибдир Гачар,
Көјдән од, алов јағыр.
18-чи әсрин
Ајағы нә ағырдыр.
Инилдәјир көрһәләр
Гана дөнүб чөрәк, су.
Вагиф, о әр оғлу, әр
Горујур доғма јурду;
Елләр она һавадар,
Елләр гошулур она;
Интигам ајағында
Гылынч сығармы гына?
Чәкил, еј јағы, чәкил
Зүлмүн әбәсдир, әбәс,
Поладлар әјилсә дә
Ана вәтән әјилмәз...
Башга бир китаба јетирир нәзәр,
Вәдади Вагифлә дурур јан-јана.
Гызанда вурушлар, ағыр дөјүшләр,

Дағ даға архадыр, инсан-инсана,
Вәдади Вагифлә дурур јан-јана.

Дүшүнүр јенә дә отағында тәк
Өтүр синәсиндә мин сәдәфли саз,
Дејир өз-өзүнә фикрә кедәрәк:
— Бу бөјүк тарихдән јазмамаг олмаз!
Өтүр синәсиндә мин сәдәфли саз,

— Вагиф! Хәјалымдан кетмәјир бир ан.
Нәләр чәкмәјибдир о сөз устады...
Дандымы әһдини көзәл Хураман,
Дөндүмү зәһәрә ағзынын дады?
Нәләр чәкмәјибдир о сөз устады!..

Ah силинән јазы, позулан илгар,
Сәһнәјә сығмазмы бу ганлы сәһнә?
Дәстәјлә дағлара чәкилән Елдар
Бизим ешгимиздән јаз,—дејир мәнә.
Сәһнәјә сығмазмы бу ганлы сәһнә?

Нәдән халгымызын мәрд оғуллары
Бу күн данышмасын шеир дилилә?
Ијид бабаларын әһди, илгары
Бизим сәһнәмиздә көлмәсин дилә.
Бу күн данышмасын ше'р дилилә?

Нәдән ше'римизин баш гәһрәманы
Kah Турандан көлир, kah да Ирандан?
Бәс мәним халгымын варлығы һаны?
Бөјүк бир шаирин јаздығы дастан
Kah Ирандан көлир, kah да Турандан.

Бир вараг истәрәм, бир дә ки, гәләм
Һәлә чох сөзүм вар, чох сөһбәтим вар.

Һәјата борчуму вермәјиб кетсәм
Гәбримин дашы да од тутуб јанар;
Һәлә чох сөзүм вар, чох сөһбәтим вар.

Јарансын әсримин јени дастаны
Сән'әт дүнјасында тој-бајрам олсун.
Бизим ше'римизин баш гәһрәманы
Өз елим, өз күнүм, өз обам олсун,
Сәнәт дүнјасында тој-бајрам олсун.

Белә дүшүндүкчә нә вахтдан бәри
Бә'зән саатларла динчәлмәјирди;
Тәзә башладығы «Вагиф» әсәри
Она—«јаз!» дејирди,—«јарат!» дејирди;
Бә'зән саатларла динчәлмәјирди.

О ТӘЛӘСИР

Кечәнин сачларына
Јаваш-јаваш дүшүр дән.
Әршә сарылыг чөкүр
Улдузларын көзүндән.
Үфүгләрин тонгалы
Кah алышыр, кah сөнүр.
Гаранлығын әтәји
Орда, бурда сүрүнүр.
Ахшамдан бәридир ки,
Сәмәд Вурғун ојагдыр.
Вараглар гаршысында
Јенә галаг-галагдыр.
Јазыр, позур арамсыз,
Јох әтрафдан хәбәри;
Бир-биринә гарышыб
Папирос көтүкләри.
Бајырда дан сөкүлүр,

Бајырда күләк әсир;
О, евиндә «Вагиф»и
Битирмәјә тәләсир.
Тәләсир, тәләсмәмәк
Бә'зән мүмкүн дејилдир.
Јарымчыг гојмаг олмаз,
Отуз једдинчи илдир.
Нечә гәләм достунун
Јарымчыг галды ше'ри;
Нечә көзәл алимин
Билинмәјир һеч јери.
Дүнән сөһбәт етдијин
Гаршына чыхмыр бу күн.
Дүнән гардашам дејән
Әлини сыхмыр бу күн.
Шүбһәләнир үзүнә
Күлмәјән дә, күләп дә.
Он үрәк гана дөнүр
Бир гапы дөјүләндә.
Залым иш башындадыр,
Әлә кечиб ихтијар!
Унудулуб әдаләт,
Тапдаланыр ганунлар.
Бајырда дан сөкүлүр,
Бајырда күләк әсир;
О, евиндә «Вагиф»и
Битирмәјә тәләсир.
Тәләсир, тәләсмәмәк
Бә'зән мүмкүн дејилдир.
Јарымчыг гојмаг олмаз,
Отуз једдинчи илдир.
Ачылы, бүкүлү нә гәдәр кағыз,
Јазылар өнүндә сајсыз, һесабсыз;
Јазылар... нәләр вар бу јазыларда.
Севинч дә, үмид дә, гәм дә, губар да,

Чағлајан дәниз дә, јүксәлән дағ да,
Чәмәнли торпаг да, әтирли бағ да,
Чошан интигам да, күлән арзу да,
Парлајан күнәш дә, күр ахан су да
Инсанын әлилә көчүб вараға
Дүшүр заман-заман дилә, додаға.
О јенә далғындыр, гызармыш көзү,
Өзү јаздығындан одланыр өзү;
Әршә дирәк олмуш зүлмү Гачарын,
Сују гана дөнмүш о һөкмүдарын.
Вагиф зиндандадыр әјниндә гара
Јазыр кәдәрини нәмли дивара
— Әлибәј, Әлибәј!
— Ата, Күлнардыр.
— «Сәнин севкилинин вәфасы вардыр!»
Кәлир Хураманын јаныглы сәси,
Үрәјә дағ чәкән аһы, наләси.
— «Вагиф, еј сәрвәрим, еј тачидарым?!»
— «Нә вар, нә дејирсән, бивәфа јарым?»
Јаздығы варагдан ајрылмыр көзү,
Өзү дедијиндән одланыр өзү.
Мисралар мә'налы, мисралар дәрин
Үрәкдән сүзүлүб кәлән сөзләрин
Мәскәни һәр заман үрәкләрдир, бил;
Үрәксиз бир әсәр јашајан дејил.
Көзинир отагда, дүшүнүр, бу дәм
Чанланыр фикриндә бир башга аләм.
Дағларда дағ кими дајаныб Елдар,
Хәбәрә төләсир вәфалы Күлнар.
Бир јанда Күрд Муса, бир јанда Аршак,
Достлар сөһбәт ачмыш дөврә вурараг.
Јетишир көмәјә икид күрчүләр,
Басылмаз сәдагәт, басылмаз һүнәр;
Дағлар сәһнәсинин далыб сејринә
Јазы масасына јанашыр јенә,

Дүшүнүр бир даһа әлиндә гәләм.
Вагифи зинданда гоја билмәрәм.
Гылынча анд ичир гәһрәман Елдар
«Гој инди табласын Мәһәммәд Гачар».
Шаирдән јорғунлуг тамам узагдыр,
Вараглар өнүндә гәлаг-галагдыр;
Чалышыр һәр саат, чалышыр һәр күн,
Севимли «Вагиф»и битирмәк үчүн
Төләсир нечә дә;
Ил башга илдир.
Бә'зән төләсмәмәк мүмкүн дејилдир.

НИҺИЛИСТ

Демә Сәмәд Вурғун илк күндән бәри
Әтирли бал кими һәјат кечирди...
Онун аз олмајыб кешмәкешләри,
Намәрдләр шаирә ағу ичирди.

Сәнәтә биканә, ағ күнләрә јад,
Гәлби кинлә долу бә'зи наданлар,
Бә'зи јарамазлар гопарыб фәрјад:
—«Аман, сәнәт мүлки учур» демишдир.
Сәнәткардан ајры сөз истәмишдир.
Биз буну десәк дә, һеч демәсәк дә
Дәјмиш ајағына даш да, кәсәк дә.
Бә'зән әлләринә тикан да батмыш.
Мурады олмајан, мурада чатмыш
Онун, һүчум едиб әсәрләринә,
Гојараг өзүнү алим јеринә
Бөјүк сәнәткара дәрс дә верибләр.
Һәлә ловға-ловға «јол» көстәрибләр.
Халгын өвладына саф хәлгликдән,
(Белә бирисини тәсвир едим мән:)
Дүшүнүр, әлини гојуб алнына

Китаб охуjан да, шеир jазан да.
Дүшүнүр чәкилиб сакит бир jана
Шаирә, алимә, гуjу газан да.

Күнәш нур әләjир торпаға, даша,
О һеч вахт зүлмәтлә барыша билмәз.
Гаранлыг ишыгла кәлир баш-баша,
Су одла гаjнаjыб гарыша билмәз.

Мәһәббәт әлиндә күнәш бојда рәнк
Һәр көнүл мүлкүнә бир нахыш вурур.
Хәjанәт чилдини дәjишдирәрәк
Jыртычылар кими пусгуда дурур.

Елә зәнн етмәjин jер үзүндә сиз
Һамардыр шаирин кечдиjи jоллар.
Сакит көрүнсә дә чох заман дәниз
Орда човғун да вар, фыртына да вар.

Jашардыг илләрлә гүссәдән узаг
Сатгынлар, хаинләр доғулмасаjды.
Сача гар дүшмәзди вахтындан габаг
Бөһтан олмасаjды, шәр олмасаjды.

Кимдир ишыг кәлән пәнчәрәсиндән?
Көзү китабдадыр, әли гәләмдә.
Jахшы таныjырам о намәрди мән
Дүзү һеч танымаг истәмәсәм дә.

Jүjәнсиз jабытәк баш алыб кедир,
Бөjүкдән, кичикдән jох хәчаләти.
Чанавар дөшүндән сүд әмиб, нәдир,
Дидиб дағытмагдыр фикри, ниjjәти.

Хәjалы зүлмәтдир, ешги чәһәннәм;
Горхунч бир аләмин сеjринә вардым.

Она ишыг верән лампаны бу дәм
Вуруб кәлләсиндә парчалаjардым.

Нигилист! Көзүндә гап-гара еjнәк,
Елә вичданы да гарадыр онун.
Охуjур jенә дә гејзә кәләрәк
Галын китабыны Сәмәд Вургунун.

Елә бир китаб ки, һәр варағында
Инсана, торпаға сонсуз мәһәббәт;
Көрпә балаларын күл додағында
Кәзир нәғмә кими бу сөз, бу сөһбәт.

Хеjр, нигилистә кәрәк деjил бу,
Бајгушун көзүндә күл дә тикәндир.
Бу шөһрәт дүшкүнү, вичдан оғрусу
Начинс өкүз кими jана чәкәндир.

Ох кими көзүнә батыр һәр сәтир,
Нә гәдәр сөjсә дә соjумур чаны.
Саламат олмамыш, тәнгид еjләjир
Гә'риф етдиjимиз «Азәрбаjчан»ы.

— Нечә «Чеjран гачар, чүjүр дә мәләр...»
Анлаjа билмирәм, гәрибә һалдыр?
Нечә «сыра дағлар, кен дә дәрәләр?»
Бәс тарла, бәс машын һарада галды?

—Нечә «Сачларыма дән?» ...—Дајан, дајан!
Совет адамы да вахтсыз гочалар?
«Боғур аjлар, илләр...» Jенә дә бөһтан.
Jох, бурда дејәсән башга фикир вар?!

Бу күнүн ше'ринә чеjран jарашмаз,
Чаным нә гырговул, чаным нә кәклик.

Де, кимә лазымдыр бу гошма, бу саз?..
Сахта хәлгиликдир, сахта хәлгилик!..

Беләчә башлады көпүб дашмаға,
Телефон сәсләнди: — Алло! — О, бирдән
Һәјәчан ичиндә галхды ајаға
— Бәли, динләјирәм, динләјирәм мән!

Бујурун, бујурун, баш үстә, бәли.
Көрүн, бир нечә дә күлмәли олду?
Кимлә данышдығы артыг бәллидир
Сөзү бир «баш үстә», бир «бәли» олду.

Көтүрүб гәләми, алыб варағы
Јенидән «Ајкүн»ә һүчум еләди.
Бир даһа ачылды әли, ајағы
Бахын, нәләр јазды, нәләр сөјләди.

Јох, тәкрар етмәјәк о бөһтанлары;
Онсуз да аләмә јајылыб бу сәс.
Јери көлмишикән гој дејим бары
Сөз гајытмаз олур, јазы силинмәз.

Нинилист јатмајыб әли варагда
Нәләр уjдурурду, нәләр дејирди.
Лакин өз гадыны башга отагда
«Ајкүн»дән парчалар әзбәрләјирди.

ЧИЈНИНДӘ КЕДИМ

Гызарды Бакынын кен үфүгләри
Јенә көркәмини дәјишди һәр јан.
Евиндә ачса да бу күн сәһәри,
Јорғунлуг чыхмајыб һәлә чанындан.

Тарладан тарлаја салыб јолуну,
Чөлләри, дүзләри кечиб кәлибдир.
Чох јердә сахлајыб дост, таныш ону
Һәјат бадәсини ичиб кәлибдир.

Долашыб Ағдамы, Халданы бир дә
Әмәл бахчасындан күлләр дәрибдир.
Сахлајыб машыны Минкәчевирдә
Нечә гәһрәмана салам вернбдир.

Чыхыб Дашкәсәнә, галхыб Гошгара,
Ағсуда, Көјчајда кечәләјибдир.
Маралтәк бојланыб бахан гызлара
Арабир ганрылыб сөз дә дејибдир.

Гарталсыз дағ, дәрә дүшәрми сәсә?
Чошуб чағламајан селә сел демә!
Шаир шаир дејил ели севмәсә,
Шаири дујмајан елә ел демә.

Сәсләнди отагда телефон јенә
(Кеҗәсән обашдан хејирдир, нәдир?)
Јанашыб дәстәји алды әлинә
— Нечә, Сәнәм гары чан үстүндәдир?..
Ајағы титрәди, голу үјүшдү
Јамандыр ајрылыг, јамандыр һәсрәт,
Гарынын сөзләри јадына дүшдү:
—«Өләндә чијниндә кедим, ај Сәмәд!»
Кәлиб көзләринин кечди өнүндән
Муған... Күр гырағы... О, Чинарлы кәнд
Сөјләди:—Вахт икән кетмәлијәм мән
Әзәлдән инсана борчумдур һөрмәт...
Чевирди үзүнү Муған тәрәфә
Беләдир мәһәббәт, беләдир үлфәт;
Нә үчүн јадына дүшдү илк дәфә
«Өләндә чијниндә кедим, ај Сәмәд».

...Мүһарибә илләри...
Чәтин һәфтәләр, ајлар,
Кечмиш һүчума дүшмән,
Көјдә думан, јердә гар
Сәфәрбәрдир кәнч, гоча,
Ана Вәтән ешгинә.
Јашыл тарла, көј зәми,
Әлван чәмән ешгинә.
Дост-досту салыр јада
Сәдагәт чәбһәдәдир.
Јар јара мәктуб јазыр,
Мәһәббәт чәбһәдәдир
Ана әлчәк көндәрир,
Өвлады сәнкәрдәдир.
Көрпә бахыр јоллара,
Ата дөјүшләрдәдир.
Дағ-даға архаланыр,
Чај да чаја сәс верир.
Чошмуш Јенисеј, Лена
Күр Волгаја сәс верир.
Рус, күрчү, түркмән, казак
Дурмуш чијин-чијинә,
Ағыр күнүн достлары
Имтаһан верир јенә.
Партија нурлу мајак
Партија баш командан.
Галхмыш ајаға елләр
Галхмыш ајаға һәр јан.
Јазылыб јаранса да
Нечә сөз, нечә әсәр
Чохдур мүһарибәдән
Һәлә дејилмәјәнләр.

Ағыр гырҳ икинчи ил,
Кәсмиш гапыны дүшмән.

Јенә тутгундур һава,
Јердә гыров, көјдә чән;
Пајызын сон ајыдыр
Терек ахыр лал кими,
Гәзәблидир тәбиәт
Јаралы гартал кими.
Учуг евләрдән кәлән
Аһдымы, амандымы?
Гыврылан түстүдүрмү,
Сүрүнән думандымы?
Һаны сүрү, һаны мал,
Һаны чобан түтәји?
Ким белә көрмәк истәр
Доғма кәнди, кәсәји?
Һаны о сәсли ахшам
Һаны о күјлү сәһәр?
Һаны булаг башына
Кәлән гызлар, кәлинләр?
Һаны мәктәб јолунда
Дејиб-күлән ушаглар?
Һаны бајрам күнләри
Маһны дејән додаглар?
Нишан һаны, тој һаны,
Һаны шадлыг нәғмәси?
Нәдән ара вермәјир
Түфәнк сәси, топ сәси?..
Итирмиш јухусуну
Бешикдәки көрпәләр.
Торчағын синәсиндә
Де нәдир бу гәлпәләр?
Сулар буланыб јенә
Терек ахыр лал кими.
Гәзәблидир тәбиәт
Јаралы гартал кими
О тајда ганлы јағы

Бу тајда бизимкиләр,
Нечә дә әл-ајағы
Үшүдүр сојуг сәнкәр.
Өн хәтдән аз аралы
Бир учуг һасар да вар,
Узаныр үст јанында
Сых будаглы ағачлар.
Тәсәллидир үзәнә
Дәрјадакы көпүк дә
Үрәк верир әскәрә
Чәбһәдә бир көтүк дә.
Һасарын архасында
Одур беш-алты әскәр,
Атышма ара вериб
Сакит сөһбәт едирләр.
Онларын гара сачы,
Гара көз-гашы вардыр.
О боз шинелли кәнчләр
Азәрбајчанлылардыр.

— Нечә күндүр, ај Муса,
Мәктуб јазмамышам мән.
Кетмир анам хәлини
Көзләримин өнүндән.
Үч ил нишанлы кәздик,
Сонра тоју башладыг.
Бир ахшам сүбһ кими
Чалыб чағырды ашыг,
Мин һәвәслә севкилим
Сығал чәкди телинә;
Нәнәм дә фәрәһиндән
Хына јахды әлинә.
Ики ај кечмәмишди
Башымыз һаја дүшдү.
Амансыз мүһарибә

Кәлди ираја дүшдү.
Мән кетдим, о галды тәк;
Еһ, көрән нә һалдадыр?
Ону билирәм анчаг
Һәр вахт көзү јолдадыр!
— Јаман јердә, ај Имран,
Тәзәләдин дәрдими;
Көзләримин өнүнә
Кәлир букүнкү кими
Севимли кәнд мәктәби,
Бир дә ки, сон имтаһан...
Фәрәһлә дөндүм евә,
Севинчим олду үмман.
Анам ачыб гојнуну,
Јериди габағыма.
О кичик шејтан бачым
Атылды гучағыма.
Сәһәрдән ахшамадәк
Кәсмәди гонағымыз;
Кәлди мүәллимләрим,
Бәзәнди отағымыз;
Дүшүнүрдүм шәһәрдә
Мүһәндис оларам мән
Гајыдыб кәндимизә
Чалышарам јенидән;
Јарашыглы биналар
Учалдарам јан-јана.
Залым Һитлер гојмады
Дүшдүк гана, гырғына.
Анчаг, Имран, доғрудан
Короғлусан, Короғлу;
Јаман јердә дүшмәнин
Јанына дүшдү голу.
Бир азча ләнкисәјдин
Хараб кедәрди ишләр.

— Елә демә, ај Муса,
Тәк мәндә дејил һүнәр,
Үрәјим даға дөнүр
Јанымда сиз оланда,
Аслан да аслан дејил
О көмәксиз оланда.
— Јох, ај чаным, кечиди
Тәк кәсиб дурмадынмы?
Өзүн вуруб танклары
Бир-бир учурмадынмы?
Көр чәбһә гәзетиндә
Нә јазылыб, нәләр вар?
Шәклини дә чәкибләр,
Галачагдыр јадикар;
Бир аздан севкилин дә
Тутачаг бундан хәбәр.
Кәнддә Сәнәм гарыны
Тәбрикә кәләчәкләр.
— Јох, ај Муса, аздыр бу,
Интигам габагдадыр.
Әли ганлы јағылар
Һәлә солда, сағдадыр.
Бир бах, о јанан кәндә
Бајраглар бизим дејилми?
Дүзләр бизим дејилми?
Дағлар бизим дејилми?
Инди нечә ананын
Үрәји дағлы галыб.
Инди нечә һәјәтин
Гапысы бағлы галыб.
Инди нечә мәктәбин
Дивары зај олубдур.
Гопуб дашы, кәрпичи
Торпағы соврулубдур.
Абидәләр од тутур,

Галын китаблар јаныр,
Нечә кәлинин, гызын
Исмәти ајагланыр.
Јох, бу ана торпағы
Хилас етмәјинчә бил,
Јанар дағлар сөнсә дә
Кинимиз сөнән дејил.
Һавада шахта вар, һәр тәрәф дүмаг
Дөјүш ара вериб, чәбһә динчәлир.
Галын ағачларын арасыјла бах,
Кәнчләрин јанына үч нәфәр кәлир.
Гулаглы папағы чәкиб башына
Кәлир Сәмәд Вурғун, бөјүк сәнәткар...
Бахыр дөјүшчүләр һејрәтлә она
Һәр кәсин гәлбиндә бир һәјәчан вар.
— «Имран һансыныздыр?
—Мәнәм!—дејәрәк,
Јеријир габаға учабој оғлан.
— Ајә, доғрудан да пәләнксән, пәләнк,
Вар олсун дүнјада мәрд оғул доған.
Хејли вар адыны ешитмишәм мән,
Бахдым шәклинә дә гәзетдә ахшам;
Бир дә чых һүнәрлә одлар ичиндән
Сәнин дастаныны мән јазачағам.
Имран јерә бахыр утандығындан,
Бә'зән дост јанында сыхылыр гочаг.

Көзү шаирдәдир һамынын бу ан,
Данышыр бығыны тумарлајараг.
Јенә јердә гыров, јенә көјдә чән,
Јанғын о тәрәфдә ара вермәјир,
Өтүрүб көксүнү шаир дәриндән:
— Динләјин бир шеир охујум — дејир.
«...Көјә ләрзә дүшүр бомба сәсиндән,
Дағлар да титрәјиб кәлир баш-баша.

Бу ғанан шәһәрин од нәфәсиндән
Өлүм рәнки чөкүр торпаға, даша.
Бу ганлы сәһнәјә һејран галмајын
Мән өз көзләримлә көрүрәм ону.
Көрүрәм илк дәфә улдузун, ајын,
Аловлар ичиндә боғулдуғуну».
Сөјкәниб сәнкәрә данышыр јенә
Исидир һәр ғәлби одлу мисралар.
Нә кениш салон вар, нә кичик сәһнә
Лакин чыхыш едир бөјүк сәнәткар.
Бәли, чыхыш едир чәндә, боранда,
О да сәфәрбәрдир бир әскәр кими,
Ел, оба ајаға галхан заманда
Шаирин көзүнә јуху кәләрми?
— Сизи сарсытмасын нә боран, нә гар
Инди башга вахтдыр, башга замандыр;
Һүнәр дә инсанлан галыр јадикар,
Бу да бир сынагдыр, бир имтаһандыр.
Еј ана јурдумун мәрд оғуллары,
Вурун, гәзәбиниз бир ан сөнмәсин.
Тутун кечидләри, кәсин јоллары,
Тәрлан овлағында сар көрүнмәсин.
Әсмәсин бир даһа бу гара јелләр,
Вахтсыз саралмасын бизим чөл, чәмән.
Ешитсин обалар, ешитсин елләр
«Мүсәлләһ әскәрәм мән дә бу күндән».
Икид Короғлуну көтирин јада,
Көзсин дилиниздә Бабәкин ады.
Билсин јахын, узаг, бәд ајагда да
Бу вәтән баш әјиб тапдаг олмады.
Горујун јурдумда доған сәһәри
Өлүм гохусундан, јад нәфәсиндән;
Дүшмән чәкмәсинин ајаг сәсләри
Мин дәфә ағырдыр бајгуш сәсиндән.
Еј ана јурдумун мәрд оғуллары

Вурун, гәзәбиниз бир ан сөнмәсин.
Тутун бәрәләри,. кәсин јоллары,
Тәрлан овлағында сар көрүнмәсин.
Дуруб данышдыгча шахталы күндә,
Буғланыр һавада исти нәфәси.
Бәли, чыхыш едир орду өнүндә
Ше'р пәһливаны, сөз сәркәрдәси.

Сәнкәрдән сәнкәрә чатыр хәбәри,
Јахын да динләјир ону, узаг да;
Һүчума сәсләјир дөјүшчүләри
Сөзүн гүдрәтинә әјилир дағ да.

Көзүнүн өнүндә бир башга аләм,
Галхыб курлајырды сәси кет-кедә.
Санки, чәм олурду фикриндә бу дәм
Сабаһкы ше'ринин сәтирләри дә.

Бәли, јаранырды бир јени әсәр,
Сәнәтин алову, көзү һәјатдыр.
Силинмәз хәјалдан бу дәгигәләр,
Һәјат шаиринин сөзү һәјатдыр.

Сөјкәниб сәнкәрә данышыр јенә,
Исидир һәр ғәлби одлу мисралар.
Нә кениш салон вар, нә кичик сәһнә,
Лакин чыхыш едир бөјүк сәнәткар.

Бәли, чыхыш едир боранда, гарда,
Нә ипәк халы вар, нә гавал, нә саз.
Бә'зи чыхышлары унутсалар да,
Белә чыхышлары унутмаг олмаз.

Һамы һејрәт ичиндә,
О битирир сөзүнү,

Чаван бир дөjүшчү дә
Она тутуб үзүнү
Сөjләjир: — Jадымдадыр,
Бундан ики ил габаг
Бизим мәктәбимизә
Илк дәфә кәлдин, анчаг
Чохлу шеир охудун,
Әл чалдыг дөнә-дөнә.
Кечди jарыдан кечә,
Jорулмадыг биз jенә.
Мән һәjәчан ичиндә
Jахынлашыб о заман
Сәнә күл бағышладым
Тәләбәләр адындан.
Әзиз шаир инди дә...
Фикрә далыр бир анлыг,
Елә бил көзләринә
Чөкүр гаты гаранлыг.
Сүзүлүб ихтиjарсыз
Ахыр ики дамла jаш,
Топлajараг өзүнү
О сонра jаваш-jаваш
Голтуғундан бир китаб
Чыхарыб сусур jенә.
Гырышмыш нечә jердән
Ләкә гонмуш чилдинә:
— Ал, сәнин китабындыр
Буну бир гарлы ахшам
Һәлак олан достумун
Синәсиндә тапмышам.
Бир бах ган изи дә вар
Әзилмиш варағында
«Азәрбajчан» ше'рини
Охуjуб сон чағында.
Шаир тутулур бу ан,

Һамынын додағындан
Ахыр бу одлу сөзләр
Бу сөз дилләрдә әзбәр.
«...Ел билир ки, сән мәнимсән
Jурдум, jувам мәскәнимсән.
Анам доғма Вәтәнимсән
Ајрылармы көнүл чандан
Азәрбajчан, Азәрбajчан».
— Бахырам һәр тәрәфә
Нә күл вар, нә чичәк вар
Ал өз китабын олсун,
Биздән сәнә jадикар.
Өпүр көнч дөjүшчүнү
Вурғун: — Чох сағ ол! — дејә
— Һәлак олан достуна
Мәндән дә бир һәдиjjә
Чатар бу күн, jа сабаһ.
Фикрә кедир о бир дә
Ана Вәтән jолунда
Сәфәрбәрдир, шеир дә,
Ше'р дә нә'рә чәкир
Дөjүшдә аслан кими.
Ше'р дә jараланыр
Шанлы гәһрәман кимн.
Ше'рин дә гапысыны
Дөjүр севинч, ачыр гәм,
Ше'ри дә каһ ачылыб
Каһ тутулан көрмүшәм.
Ағыр дәгигәләрдә
О да боз шинел кејир,
Бизимлә ахшамлajыр,
Бизимлә кечәләjир.
Чөлдә бизимлә ачыр
Туфанлы сәһәри дә.
Чәкил, еj jағы, чәкил,

Мејдан о мејдан дејил.
Һүчума кечмиш артыг
Азәрбајчан халгының
«Азәрбајчан» ше'ри дә.
Селләр, сулар чошанда
Ону сахламаг олмаз,
Имран бахыб шаирә:
— Кедәк динчәлин бир аз,
Кечир архаја онлар
Ширин сөһбәт едәрәк,
Шинелин әтәјини
Јенә ојнадыр күләк.
Гыров гоноб быгына,
Дәнуб мешин әлчәји,
Јенә дә аловлудур
Көксүндәки үрәји.
Сөһбәт ширин кечәндә
Унудулур ган, гада,
Дејиб күлүрүк бә'зән
Өлүм ајағында да.
— Кәнддә кимин вар, ајә?
— Тәкчә Сәнәм гарыдыр.
Тез көчдү атам, анам,
Бу дәрд мәни ағрыдыр.
— Ајә, чанын саг олсун,
Мән дә тез јетим галдым.
Нә ана үзү көрдүм
Нә атадан кам алдым.
Кағыз јазырсанмы һеч?
— Јазырам!
— Јаз, унутма!
Нәнә дә ширин олур,
Ону тај әлли тутма.
— Шаир, доғру дејирсән
Нәнә дә бир анадыр.

Әзәл күндән о јазыг
Башыма һәрвәнәдир.
Күндүз чөлдә чалышды
Ахшам евдә јорулду.
Бир әли гадын олду,
Бир әли киши олду.
Бир әли инәк сағды,
Бир әли одун јарды.
Мәни көрпә јашымда
Јетимликдән гуртарды.
Билирсән кәндимиздә
Нә гәдәр һөрмәти вар?
— Кишидән гејрәтлидир
Бизим бә'зи гарылар.
Кери гајыдан кими
Кедиб тапарам ону.
— Нәнәмин дә јадындан
Чыхмаз өмрү узуну.
Чинарлы кәндиндә ач
Гапымызы бир сәһәр
Гој ширин хатирәјә
Дөнсүн о дәгигәләр.
— Сөзүмүз сөздүр, Имран,
Кағыз да јаз сән һәлә.
Ону Сәнәм гарыја
Верим өз әлләримлә.

Сөкүлдү дан јери, ачылды сәһәр
Күнәш нур әләди торпаға, суја,
Чинарлы кәндинә јајылды хәбәр
Вурғун гонаг кәлиб Сәнәм гарыја.

Вурғун гонаг кәлиб, хошдур бу гәдәм
Онун әлләрини бәрк-бәрк сыхдылар.

Әрик ағачының алтында бу дәм
Гурбанлыг гочуну јерә јыхдылар.

Гуру одун атды очаға достлар
Јанаглар гызарды һәрарәтиндән.
Дејин дад вермәзми дамаға, достлар,
Габырға кабабы еркәк этиндән?!.
Башдан өз адәти вардыр һәр јерин
Инсансыз бир күн дә дөврән сүрмәдим
Бу гәдәр сүфрәси ачыг елләрин
Бир күн гапысыны бағлы көрмәдим.
Јашлы аналарын бахыб үзүнә
Икид оғуллардан шаир сөз ачды.
Көзләр дикилдикчә одлу көзүнә
Хәјалы һәр јаны көзиб долашды.
Данышды давада көрдүкләриндән
Ијид оғуллары кәтирди јада.
Данышды Имранын һүнәрләриндән,
Севинди нә гәдәр Сәнәм гары да.
Бөјүк бир инамла данышдыгча о,
Һәрбин аловлары санки сөнүрдү,
Ешг илә, илһамла данышдыгча о,
Һамынын үрәји даға дөнүрдү.

Одлу кәлмәләри, одлу сөзләри
Кәләчәк күнләри вараглајырды.
Кедәнләр үзү ағ дөндүкчә кери,
Дост-досту, јар-јары гучаглајырды.

Дуруб динләдиләр һејрәтлә ону,
Ше'р дә охуду, узанды сөһбәт.
Деди Сәнәм гары гучуб бојнуну
— Өләндә чијниндә кедим, ај Сәмәд!

Чевирди үзүнү Муған тәрәфә,
Беләдир мәһәббәт, беләдир үлфәт,
Одур ки, јадына дүшдү илк дәфә
«Өләндә чијниндә кедим, ај Сәмәд».

Каһ галхыб нур јајыр күнәш һәр јана,
Каһ алыр үстүнү гар бу дүнјанын.
Каһ сүкут әлини чәкир инсана
Каһ өтүр гојнунда тар бу дүнјанын.

Нечә еништ көрдүм, нечә дә јохуш,
Бу јоллар чохуну јарыда гојмуш.
Вахт олур һавадан енир гызыл гуш,
Сүзүр көјләриндә сар бу дүнјанын.
Дујуб дүшүндүкчә фикримдә аләм
Бә'зән ода дөнүр әлимдә гәләм.
Бир тәрәфдә севинч, бир тәрәфдә гәм
Тоју да, јасы да вар бу дүнјанын.
Бу күн Чинарлыја чөкмүшдүр сүкут,
Әбәди ајрылыг јахыр инсаны.
Архада чамаат, габагда табут,
Боз тәпә үстүндә кәнд гәбристаны.
Үфүгләрдә думан, үфүгләрдә чән,
Күр јенә күкрәјир, Күр јенә ахыр.
О тајда гаралан гаја дибиндән
Чобан тонгалының түстүсү галхыр.
Күн батыр, истиси кетмәјир анчаг
Торпагда дујуруг һәрарәтини.
Хејирхаһ инсанын һәр заман, һәр вахт
Үрәкләр јашадыр мәһәббәтини.
Апарыр табуту Вурғунла, Имран,
— Әлвида! сөјләјир санки тәбиәт.
Раһат көчүб кедир гары дүнјадан:
«Өләндә чијниндә кедим, ај Сәмәд».

ИЧЛАС ВАХТЫ

Гајыдыб Бакыја меһрибанымыз,
Санма, өлдү гары, Сәмәд јасдадыр;
Һәјат ашығидир гәһрәманымыз,
Ичлас севмәсә дә о, ичласдадыр.

Күрсүдә стәкан долур, бошалыр
Јаман узун чәкди бу күнкү ичлас.
Бири мүркүләјир, бири сәс салыр,
Сәдр зәнки басыр:—Јолдаш, гулаг ас!

Кәлиб төкүлсә дә јуху көзүндән
Дајаныр кетмәјә үзү олмајан,
Данышыр бә'зән дә чыхыб өзүндән
Демәјә бир кәлмә сөзү олмајан.

Адам вар ачмајыр әсла иш ону
Өлүр кечә-күндүз чыхышдан өтрү.
Адам вар әлүстү сатар достуну
Һәјатда бир анлыг алгышдан өтрү.

Бири јахасыны чәкәр гыраға
Иш бәркә дүшәндә чаны «хәстәдир».
Бири башгасыны верәр габаға
Бири өмрү боју кәмәрбәстәдир.

Сән'әт аләминин башга сирри вар
Чох олуб арада сөз-сөһбәтимиз.
Бәли, өз һөкмүнү вердикчә рүскар
Јахшыны, јаманы аз көрмәдик биз.

Намәрдин һеч заман дүшмә дилинә
Көрмүшәм бөһтанын нә олдуғуну!
Бир гуртум су ичиб ниһилист јенә
Тәнгид атәшинә тутур Вурғуну.

«...Нечә, сыра дағлар, кен дә дәрәләр?..»
Анлаја билмирәм гәрибә һалдыр?..
«Нечә, чејран гачар, чүјүр дә мәләр?..»
Бәс тарла, бәс машын һарада галды?

— Јолдаш, тамам оху о шеири сән.
Бир нәфәр архадан галхыр ајаға.
Сәдр:—Данышмасын һеч кәс јериндән
Ниһилист башлајыр әсиб чошмаға!

Атыб намусуну, атыб арыны
Јох утанан үзү достдан, танышдан.
Охујур евиндә јаздыгларыны
Бајгуш нәфәслидир о јаранышдан.

Салонда е'тираз, салонда нифрәт
Данышыр кимсәјә бахмадан јенә.
Дағ кими вүгарла дајанмыш Сәмәд
Башыны овчунун алыб ичинә.

Ниһилист чәкилир артыг күрсүдән
Ачыг кәлләсиндә пучурламыш тәр.
—Сөз верин, данышмаг истәјирәм мән,
Бу заман ајаға галхыр бир нәфәр.

Алышыб һирсиндән ири көзләри,
Сөз алыб күрсүјә јанашыр бу ан,
Чијнинә тахдығы пагонун јери
Һәлә дә кетмәјиб боз палтарындан.
Һәлә белиндәдир чәбһә кәмәри,
Дөјүшүн алову нәфәсиндәдир.
Әскәр тәк дөшүнү вериб ирәли
Орденләр, медаллар синәсиндәдир.
— Мөһтәрәм натиги мән дә динләдим,
Сөзләри јандырыб-јахды гәлбими.

Сусмаг истәсәм дә суса билмәдим,
Чыхыш етмәсәм дә индијә кими.
Гафгаз дағларындан Берлинә гәдәр
Кетмишәм одлара синә кәрәрәк;
Ағ сачлы Вурғунун дедији сөзләр
Кәзмиш дилимиздә зәфәр маршы тәк.
«Азәрбајчан» ше'ри дүшмүш дилләрә
Јадымдан чыхмајыр сојуг гыш күнү,
Јаралы бир достум чан верә-верә
О ше'ри охујуб јумду көзүнү.
Чаваб истәјирәм, сөзүмә чаваб
Кәлир хәјалыма Терек саһили,
Һаны әзиз шаир о ганлы китаб.
— Ајә, Мусасанмы?
— Мусајам, бәли.
Күчлү алғыш сәси гопду салондан,
Һамы бирдән-бирә ајаға галхды;
Ниһилист өзү дә чашараг бу ан
Әл чалыб Вурғунун үзүнә бахды.

«ШАИР НӘ ТЕЗ ГОЧАЛДЫН СӘН»?!

Дүшүнүр, өмрүмү вериб сәнәтә
Аз шеир гошмадым саф тәбиәтә.
Кәзиб гарыш-гарыш Азәрбајчаны
Јаздым еһтирасла дағда чобаны.

Долашдым араһы, кәздим јајлағы
Титрәтди көнлүмү күлүн јарпағы.
Тәбиәт ше'римин зијнәти олду,
Елләр дастанымын шөһрәти олду.

Јаздым турачлары, чејранлары да,
Чәмәндә чешмәни, дағда гары да.

Лакин аз данышдым нефт мә'дәниндән
Нефтчи гардашыма чох борчлујам мән...

О, белә сөјләјиб бир јаз сәһәри
Чыхды доланмаға, кәзди шәһәри.
Гајытды евинә гаш гараланда.
Гапаныр отаға үрәк доланда...

Ахшам чағы, иш отағы...
Ағ кағызлар галаг-галаг,
Вурғун маса дәлындадыр
Хәјалында јахын, узаг.
Аловлудур бахышлары
Динчәлмәјир гәлби бир ан.
Ана јурдун тарихидир
Көз өнүндә варагланан.
Өтән күнләр, кечән ајлар
Салам вериб кәлир дилә.
О, Бакынын дастаныны
Јаратдыгча мин ешг илә.
Илһамына ганад верән
Сых буруглар мешәсидир,
Гулағында ахшам-сабаһ,
Көј Хәзәрин кур сәсидир.
Чәсур Бакы фәһләсинин
Вәсф еләјир гүдрәтини
Јајмаг үчүн јер үзүнә
Абшеронун шөһрәтини.
Каһ дүшүнүр әлдә гәләм,
Каһ тәрпәнир додаглары;
Сәјјар хәјал сејрә далыр
Обалары, ојмаглары.
Ингилаблар шәһәринин
Шөһрәтиндән сөһбәт ачыр.

Гүдрәтиндән сөһбәт ачыр.
Бибі-Һејбәт мә'дәниндә
Ханлар чыхыр габағына,
Јараланмыш нечә јердән
Ган чиләнмиш јанағына.
Издиһамлар вермир ара,
Гәзәблидир гоча, чаван,
Тарих галын бир китабдыр
Варагланыр заман-заман...
Ахшам чағы, иш отағы...
Ағ кағызлар галаг-галаг.
Шаир маса далындадыр
Хәјалында јахын, узаг...
Јавашча гапыны ачыб бу заман
Көлир гаражаныз арыг бир оғлан
— Салам, әзиз шаир, ахшамын хејир
Көрүрәм көзүнә јуху көлмәјир,
Де нәдир фикриндә долашан јенә?
— Јахын кәл, әзизим, гулаг ас мәнә
Јаздығым «Буруглар сәлтәнәти»дир,
Гәлбимин өз сөзү, өз сөһбәтидир.
Бир бах, о учалан буруглара бах,
Доғма Абшеронда јанан һәр чираг
Һәр гурулан бина; чәкилән һасар
Мә'дәндән-мә'дәнә узанан јоллар,
Һәр нефт устасынын севинчи, гәми,
Һәр севән ашигин көнүл һәмдәми,
Һәр јени јүксәлиш, һәр јени зәфәр,
Улдузлу кечәләр, нурлу сәһәрләр,
Ше'римин чаныдыр, һәрарәтидир
Јаздығым «Буруглар сәлтәнәти»дир.
Динлә, гој охујум ики-үч сәтир,
Билирәм үрәјин шеир истәјир
...«Бакы, мећрибаным, әзизим Бакы
Сәнин бу мүгәддәс гучағындакы

Хәјала һөкм едән бу тәнтәнәдән
Шеир рүбабымы диндирирәм мән.
Бакы, Бакы дедим мүгәддәс ана!
Сән шөһрәт јарандын Азәрбајчана
Буруглар дөврәмдә чәркәләнмишдир
Елә бил үстүмә нур әләнмишдир».
— Вахт кечир, мән кедим, дарыхдым јаман
— Ајә, һара белә, кетмә бир дајан?
— Доғма кәндимизә төләсирәм мән,
Сыхылдым шәһәрә кәлдијим күндән;
Көздијим овлаглар узагда галды,
Көнлүмүн истәји Газахда галды.
Кетмир хәјалымдан Күрүн гырағы,
Бир дә ки, севимли Көјәзән дағы.
— Јахшы, ајаг сахла, даныш, көрүм, бир
Сән нә јаратмысан, јаздығын нәдир?
— Мәним дә јаздығым китаба сығмаз
«Елләр дүнјасы»ндан дејим, гулаг ас!
...«Ал јашыл кејинмиш уча дағларын
Гарталлы гојнундан узаглашмышам.
Көнүл буландыран, хәјал күсдүрән,
Тозлу бир дијарла гучаглашмышам.
Һаны ағ суларын хош нәшидәси,
Бурда нә илдырым, нә шимшәк чахар.
Јадыма дүшдүкчә Дилчан дәрәси
Башымдан түстүләр, думанлар галхар».
— Јох-јох пәнчәрәмдән нәзәр сал бир ан
Әсәр галмајыбдыр сән көрән тоздан,
Ағачлар јол боју гатар-гатардыр,
Дағүстү паркын да өз һүснү вардыр!
Сәһил ишыглары јанып сүбһәдәк,
Өпүр алынлары сәрин хош күләк;
Күчәләр кенәлир, евләр јүксәлир,
Машынлар ардынча машынлар кәлир.
Адамлар күләр үз, инсанлар шаддыр,

Көнүл һәр гајғыдан, гәмдән азаддыр.
Башгадыр Бакынын инди баһары.
Бакы! Вәтәнимин фәхри, вүгары.
— Мән кедим, вахт кечир!
— Ајә, бир дајан!..
Диксиниб ајрылыр Вурғун хәјалдан.
Кәлән кәнчлијијди, кетди, дөнмәдән...
Бахды архасынча о көрүнмәдән...
Булады башыны күлүмсәјәрәк,
Шиддәтлә көксүндә дөјүндү үрәк.
Кетди чаван Сәмәд, кетди, дөнмәди,
Бахды архасынча о көрүнмәди!
Сәсләди, ким билир инди һардадыр?..
Дүз кечиб, дағ ашыб узаглардадыр.
Һаны гарајаныз, о арыг оғлан?..
Өмрүндән нечә күл гопарды кетди!
Гашынын үстүндән һәрдән гыврылан
Гара сачлары да апарды кетди.
Көзүнүн өнүндән кечди дүнјалар,
Сөнмүш папиросу һәлә дамагда
Доланды нечә гыш, нечә дә баһар
Дүшүндү кимсәсиз, сакит отагда.
Һаны гарајаныз, о арыг оғлан?..
Өмрүндән нечә күл гопарды кетди!
Гашынын үстүнә ениб гыврылан
Гара сачлары да апарды кетди.
Елә бил од тутуб алышды үзү,
Өтән дәгигәләр хејли узагдыр.
Дивар күзкүсүнә саташды көзү
О гара сачлары артыг дүмағдыр.
Јазы масасына јанашды јенә,
Сүзүлдү вараға алнынын тәри.
Бир даһа гәләми алыб әлинә
Көчүрдү кағыза бу сәтирләри
«Не'мәтсә дә көзәл шеир...

Шаир олан гәм дә јејир.
Өмүр кечир бу адәтлә,
Уғурлу бир сәадәтлә
Көрән мәни нәдир дејир:
Сачларына дүшән бу дән.
Шаир, нә тез гочалдын сән?»

КҮНЛӘР КЕЧИР, АЈЛАР КЕЧИР

Доландыгча дәгигәләр
Күнләр кечир, ајлар кечир...
Јај пајызла олур әвәз
Гыш ајрылыр, баһар кечир,
Каһ истидир, каһ да сојуг
Јердә каһ гар, каһ да чичәк
Һәрдән булуд, һәрдән күнәш,
Һәрдән јағыш, һәрдән күләк,
Дүнја кениш, дүнја бөјүк
Севинч дә вар, кәдәр дә вар.
Јер үзүнүн суфрәсиндә
Шәрбәт дә вар, зәһәр дә вар.
Адамлар да мүхтәлифдир,
Бири јахшы, бири јаман...
Доландыгча дәгигәләр
Өз јериндә сајмыр заман.
Дүнән јерә дүшән тохум
Галхыб бу күн әтир сачыр.
Дүнән олан ушаг бу күн
Ширин-ширин дилләр ачыр.
Дүнәнки гыз бу күн кәлин,
Бир анадыр сабаһ өзү;
Бәзәмишдир бағча-бағлар
Дүнән јанан чөлү, дүзү.
Дүнәнки көл бу күн дәниз

Дүнәнки кәнд, бу күн шәһәр;
Јениликдән сөһбәт ачыр,
Нечә нәғмә, нечә әсәр.
Нечә ше'р дилә дүшүр,
Нечә дастан кәзир ели;
Јајыр шадлыг маһнысыны
Тарын сими, сазын тели.
Нечә китаб тамам олур
Бир дүнјанын шәрәфинә.
Әсримизин бајрагдары
Партијанын шәрәфинә.
Учалдыгча ана вәтән
Күлүр ше'р, күлүр сән'әт.
Һәр мәчлисдә бөјүк, кичик
Хәбәр алыр: — Һаны Сәмәд?..
Өлкәмизин һәр јериндән
Ешидилир мәғрур сәси.
Көнүлләри дилләндирир
Һәр чүмләси, һәр көлмәси.
Јеревана дүшүр јолу
Аветиклә сөһбәт едир.
Сејрә далыб Арараты
Дәрин-дәрин фикрә кедир.
Көј Севанын саһилиндә
Һејран галыр Севанһесә.
Сүфрә ачыр колхозчулар
Чахыр көһнә, чөрәк тәзә.
Нә ширидир сағлыг демәк
Үрәк сөзлә долан заман!..
Унудурсан вахты белә
Дост јанында олан заман;
Күрчүстана кедиб чыхыр
Кәзир таныш обалары.
Ким итирәр өмрү боју
Дуз-чөрәји, дуз илгары?!

Мин һәвәслә, мин илһамла
Вәсф етдикчә бу елләри
Чичәк вериб, күл узадыр,
Тбилиси көзәлләри.
Кah Казандан кәлир сәси,
Муса Чәлил дүшүр јада.
Көзләримлә көрдүм ону
Бир јаз чағы Москвада...
Ше'р деди Рус дилиндә,
Далғаланды ағ сачлары.
Хатырладым Шаһ дағының
Зирвәсинә гонан гары.
Ше'р деди Сәмәд Вурғун,
Һамы она бахды бу дәм;
Фадејевин көзләриндән
Севинч јашы ахды бу дәм.
Әл чалдылар дөнә-дөнә
Алгыша бах, һөрмәтә бах.
Дајанмады салон јенә
Сөзләрдәки гүдрәтә бах!..
Көзүм кәзди сағы, солу
Сағ олсајды бөјүк Пушкин
Әлләрини сыхарды о
Бу севимли шакирдинин.
Һарда Вурғун, орда севинч,
Һарда севинч, орда Вурғун;
Һәм јахына, һәм узаға
Чох дүшүбдүр јолу онун.
Көрдүјүмүн һамысыны
Нечә јазым, күчүм һаны?
Көрәк инди һарададыр
Ше'р, сән'әт пәнливаны?..
Јар-јолдашдан хәбәр алаг
Кечиб кәнди, шәһәри биз
Көј дәрјада, јашыл дағда

Ачсаг белә сәһәри биз,
Јола чыхаг, о јолдадыр,
Сөһбәтинә гулаг асаг,
Тәзә ләвһә јаратмасам,
Күсәр гәләм, күсәр вараг.
Бу нә сәсдир, тапдым ахыр,
Ешидирәм ше'рини мән.
Еј охучум, архамча кәл,
Нишан верим јерини мән.

ИСЛАМЫН ГӘБРИ ҮСТҮНДӘ

Бир инсан дүшүнүб кәтирин јада
Онда севинч олсун, губар олмасын.
Бир торпаг көстәрин мәнә дүнјада
Орда инсан олсун, мәзар олмасын?

Елә бир аг күнлү бәхтәвәр һаны
Нәдир һәјатында гара билмәсин?..
Елә әјилмәјән бир һүнәр һаны
Бахыб дост гәбринә о әјилмәсин?..

Тәзә бир гәбристан һәлә чавандыр,
Лакин чох ағырдыр зәһми, нәфәси.
Еһ, бир дә гәбристан гәбристандыр
Онун нә көһнәси, нә дә тәзәси...

Бурда нә күлүш вар, нә сөһбәт, нә сәс
Мин арзу, мин әмәл, мин хәјал јатыр.
Бир ан бундан әввәл видалашан кәс,
Дејәрсән мин илдир нитги лал јатыр.

Узаныр јан-јана улдуз нишанлы
Нечә гардаш гәбри дилсиз ағызсыз;

Чоху евли кетди, чоху нишанлы
Көзләјә-көзләјә галды кәлин, гыз.

Бу гардаш дијарда нечә гардашын
Ахытды ганыны дүшмән күлләси;
Рәнки гызарса да торпағын, дашын
Јенә дә батмады һаггын кур сәси.

Гәдим Вротслав... танышдыр бу ад
Галын китаблардан, хәритәләрдән.
Хәјаллар, дујғулар ачыр гол-ганад
Одерин сејринә варанда һәрдән.

Башгадыр көркәми бу торпағын да,
Күлү мәхмәр кими, дашы дүрр кими.
Һәр гар әриәндә бahар чағында
Одер дә буланыр бизим Күр кими.

Онун да саһили сәсли, күјлүдүр,
Ширин нәғмә дејир гыз да, оғлан да.
Көјдән сәһәр-сәһәр шәфәг сүзүлүр,
Гәриб көлкә гонур ахшам оланда.

Чајырлы, чәмәнли, бағчалы, бағлы
Гојунлу, гузулу дүзләри вардыр.
Гајалар далындан голлу, будаглы
Галхан ағачлары гатар-гатардыр.

Елә бу көрүнән гәбристанын да
Саг әли күл тутмуш, сол әли чичәк;
Илин һәр фәслиндә, һәр заманында
Әсир јаз нәфәсли мећрибан күләк.

Һөрмәтлә һәр гәбрә верәрәк салам
Бир гәбрин өнүндә кәлиб дајаныр;

Будур, баш дашына јазылмыш:
Ислам!—
Санки, бахышлары од тутуб, јаныр.
Булуд тәк тутулур гашы, габағы;
Хәјала гәрг олур әлиндә папаг
Көрүрәм тәрпәнир галын додағы
Аһа, сөһбәт кедир...
асырам гулаг.
— Сәмәд, әзиз Сәмәд!..
— Ислам, мәнәм, мән!
— Кәл бир дә, кәл бир дә
өпүм үзүндән
— Бәс һаны силаһын, дөјүш палтарын?
— Өмрү сона варды фыртыналарын
Басылды һитлерин гулдур дәстәси;
Кәсди түфәнк сәси, кәсди топ сәси
Артыг нә гырғын вар, нә һүчум, нә ган,
Гуруб јаратмагла мәшғулдур инсан.
— Јахшы һардан белә?
— Доғма Вәтәндән
Сизә хејир-дуа кәтирмишәм мән.
О рајком катиби олдуғун күнләр,
Сәфалы мәчлисләр, тојлар,
дүјүнләр...
Ојаныб обашдан ишә кетдијин,
Колхозчу кәнчләрлә сөһбәт етдијин
Ширин дәгигәләр унудуларму?
— Сәмәд! сөјлә, көрүм јадында вармы
Долдурдуг планы һамыдан габаг;
Сән кәлдин рајона севинди торпаг
Јолуна күл сәпди гызлар, кәлинләр.
Долашыб кәндләри биз сәһәр-сәһәр
Ахшам булаг үстдә бир сүфрә ачдыг,
Һәм дә бала-бала дејирди ашыг.
Сонра сәфәр етдик биз Күрдәмирә

Мәним доғулдуғум о исти јерә
Дүшдүк арасына гоһум, гардашын
Рәнки дәјишмишди торпағын, дашын,
О јашыл бостанлар, о кениш дүзләр
О ширин бахышлар, о күләр үзләр
Тутун көлкәсиндә узанан сөһбәт;
Бир хош хатирәдир һәр ширин үлфәт
Анчаг бәрк удуздун нәрд ојнајанда...
— Нә тез удмағыны кәтирдин јада?
— Зарафат елədим кәлмишкән јери.
— Кәл инди сејр елә доғма елләри
Нечә көзәлләшиб о аран, о дағ
Салыныб һәр јердә тәзә бағча, бағ.
Гурмаг истәдијин бөјүк биналар
Јарымчыг клублар, китабханалар
Һамысы баша кәлиб, һәр тәзә ишыг
Бир јени мәнзилә верир јарашыг.
Ағачлар әкилиб јол кәнарында.
Рәнки күл кимидир адамларын да.
Һәр јашыл тарланы, һәр көј чәмәни
Кәзиб доландыгча анмышам сәни.
Өтсә дә мин пајыз, өтсә дә мин јаз
Үрәк өз достуну һеч вахт унутмаз.
Јарышыр јенә дә, Ширван, Гарабаг,
Кәзир әлдән-әлә кечичи бајраг.
Москва, Фрунзе, Бакы, Јереван
Кедир ирәлијә, кедир дурмадан.
Бир мәсләк уғрунда обалар, елләр
Чарпышыр јенә дә, һәр ахшам, сәһәр.
—Даныш, даныш, достум, сәсинә гурбан!..
—Кедиб Берлини дә көздүм бир заман
Көрмәдим шәнликдән орда бир әсәр
Сүкута гәрг олмуш евләр ешикләр
Мин ханиман чөкүб, мин дивар учмуш
Биналар далынча биналар учмуш.

Орда инсанларын рәнки сап-сары
Гурумуш чәркәјлә шам ағачлары,
Солмуш бағчасы да, солмуш бағы да
Бәли, виран көрдүм Реjхстағы да!
— Jахшы, достум, Сәмәд, тутуб үзүнү
Она демәдинми үрәк сөзүнү
Өлү Реjхстаға демәдинми бәс
Өлүмлә ојнаjан jашаjа билмәз!..
— Дедим, мәһкәм дедим, jаздым да һәлә
— Онда бир ше'р дә, аһа, бәс белә...
Демәк, мәғлуб олду Берлин, Реjхстаг!..
— Бир-ики бәндини билирәм анчаг
Горхурам мисралар баш-ајаг олсун
— Бир де гадан алым, чанын сағ олсун
Сазына, сөзүнә һәсрәт галмышам
Сән ше'р дејәндә чох әл чалмышам.
—«Нә кефдән әсәр вар, нә тәнтәнәдән
Машын да, инсан да һәлә сејрәкдир.
О мәғлуб чыхмышдыр мүһарибәдән
Күләр үз, шад үрәк бурда тәк-тәкдир.
Берлин! О өлүмләр, ганлар јувасы
Инди сүкут едир, гаты бир сүкут.
Нә гәдәр ағырдыр онун һавасы
Елә бил узанмыш бир гара табут»...
— Нә гәдәр ев јыхды аһ о ганлы әл;
Таныш ол, таныш ол достларымла кәл
Серкејдир јанымда јатан бу оғлан,
Сөһбәти ширидир, өзү мећриban;
Һәрдән һәзин-һәзин гармон чаларды,
Накам Лидасыны јада саларды.
Бах бу да дашкәндли Гара Гуламдыр
Билирсән өзү дә нечә адамдыр!..
Һәлә Бакыја да кәлиб әзәлләр;
Сәнин сөзләриндән чох билир әзбәр.
Бах бу Алјошадыр, бу да Мүзәффәр.

Дүзү һәр икиси чанлара дәјәр.
Күнләр кечирдикчә дөјүшләрдә биз
Јанашы узандыг јаш сәнкәрдә биз.
Ајры дүшмәмишик гышда, пајызда.
Чох заман бир олуб гашығымыз да.
Һеч чәбһә достунун әвәзи вармы?
Достсуз да севиниб күлмәк олармы?!
Сәмәд, истәjирсән сәсләjим бир-бир.
— Jох, jох инчитмәjә үзүм кәлмәjир;
Ширин jухудадыр дејәсән онлар...
— Jохса тәләсирсән сәфәринми вар?
— Достлар чыхышымы көзләjир мәним,
Јаныр од ичиндә јаныр бәдәним.
Кәлмишәм Бакыдан Вротслава.
Әбәди сон гоjаг ода, алова,
Бир дә ағыр топлар дилә кәлмәсин,
Јанан синәләрдән аһ jүксәлмәсин.
Jүз иллик бир бина бир ан ичиндә
Учуб дағылмасын туфан ичиндә.
Нишанлы гызларын көзү долмасын,
Көрпә балаларын рәнки солмасын.
Кәлмишәм шәһәрләр, кәндләр кечәрәк
Бөjүк бир өлкәдән мән бир елчи тәк.
Кәлмишәм, сүлһ! — дејә сөз алам јенә
Сәсими елләрин гатам сәсинә.
Кәлмишдир мәнимлә рус, күрчү, газах,
Түркмән, өзбәк, румын, белорус, полјак...
— Елоғлу, елоғлу сәсинә гурбан
Даныш, Исламын да даныш адындан,
Даныш Серкеји дә кәтириб јада,
Гара Гуламы да, Алјошаны да,
Хатырла, бу сөзү дејән үрәкдир.
Даныш, гулағымыз ешидәчәкдир!..
— Кәл кедәк мәнимлә.
Бу ара бирдән

Сәс кәлир аjрылыр шаир фикирдән.
Одур гатар-гатар нәғмә дејәрәк
Гызлар jахынлашыр әлләрдә чичәк;
Полjак көзәлләри кәлирләр jенә
Бу мүгәддәс гәбрин зиjарәтинә.
Шаир ehтирамла бахыр онлара,
Һөрмәт икидләрә, гәһрәманлара.
Бир дә нәзәр салыб һәр баш дашына
Jавашча әлини чәкир башына
Кедир данышмаға
Jахындыр шәһәр.
Сағында, солунда нүмаjәндәләр,
Кедир, бу меjданда о суса билмәз
Лакин гулағындан кетмәjир бу сәс:
— Елоғлу, елоғлу сәсинә гурбан
Даныш, Исламын да даныш адындан.

СҮЛһ КОНГРЕСИНДӘ

Рojал динир, салон сусур,
Бетһовенин әсәри...
Чалыр ону бир мусиги
Ашигинин әлләри;
Чалыр полjак нәғмәкары,
Чалыр вәчдә кәләрәк;
Бир маһһынын гүдрәтилә
Нәфәс алыр мин үрәк.
Пәрдә-пәрдә галхыб-енир
Мусигинин хош сәси,
Мәһәббәтә, сәдагәтә
О чағырыр һәр кәси.
Булуд кечир, думан кечир,
Аjры дағлар көрүшүр,
Бу саһилдән о саһилә
Ишыг кедир, jол дүшүр...

Хеjир ачыр гапылары,
Ajағыны чәкир шәр,
Салам вериб, салам алыр
Jахын-узаг өлкәләр!
Гырх беш баjраг далғаланыр
Гырх беш дөвләт адындан.
Ким көрүб ки, бир салонда
Гәрар тутсун бир чаһан?..
Әсирликдән хилас олмуш
Вротслав шәһәри
Jазыр өмүр дәфтәринә
Бу тарихи күнләри.
Вротслав! Бир анлыға
Өтәнләри сал jада;
Заман-заман нәләр чәкди
Онун башы дүнjада?
Гатарындан аjры дүшдү,
Чәркәсиндән үзүлдү.
Гәрибликдә өмрү боjу
Нә севинди, нә күлдү.
Итди ады, итди саны
Jад кәсләрин әлиндә,
Бреслау чағырдылар
Ону алман дилиндә.
Итди jазы, итди гәдим
Бабаларын баш дашы.
Гурумады jанағында
Дөрд jүз илин көз jашы.
Бу мәһләтдән хилас олмуш
Вротслав шәһәри,
Jазыр өмүр дәфтәринә
Ән шәрәфли күнләри.
Рojал сусур, салон динир,
Нечә натиг сөз алыр;

Гара зәнчи данышдыгча
Һәр үрәјә од салыр.
Мән демирәм, дедикләри
Онун сизә танышдыр,
Онун бөјүк арзусундан
Вурғун өзү данышды.
Јерләр, көјләр о натиғин
Ағрысыны дујдулар,
Бир инсанын һаг сәсиндә
Бир үммanын һөкмү вар.
Анлар өтүр... Чәнаб Теjлор
Будур галхыр күрсүјә
Елә бил ки, бүтүн дүнја
Бағырачаг — «Дүш!!» — дејә
Әлләрини ојнадараг
Јырғаланыр арабир,
Дилиндә сүлһ, үрәјиндә
Мүһарибә кизләнир;
Чәнаб Теjлор кәс сәсини
Заман башга замандыр.
Јалан нечә дејилсә дә
Онун ады јаландыр!
Бир американ алими дә
Нала, мыха вурараг,
Бош сөзләрлә чыхышыны
Тамамлајыр бир сајаг.
Чәрәнләjир арсыз-арсыз,
Саат јарым габагда.
Чүрүк Нитше фәлсәфәси
Данғылдајыр гулагда.
Бахыр саға, бахыр сола,
Јуху басыб чохуну.
Гарын јекә, бојун јоғун
Әлдән салыб тәр ону;

Сусуб кечир өз јеринә,
Сөз Вурғуна верилир;
Һамы бахыр, елә бил ки,
Башы гарлы дағ кәлир.
Башга чанланма вар артыг салонда
Зилләниб һамынын көзү ондадыр.
Ән бөјүк алимин әгли, зәкасы
Ән одлу натиғин сөзү ондадыр.

Әли чәнәсиндә бахыр марагла
Алban гочасы да, полјак кәнчи дә;
Дајаныб динләjир һеjрәт ичиндә
Јумруғу дүjүлмүш гара зәнчи дә.

Үрәјә јол тапан онун һәр сөзү
Кәләчәк күнләри кәтирир јада.
Чәкмир көзләрини күрсүдән бир ан
Азадлыг истәjән әрәб оғлу да.

Данышыр көксүнү вериб ирәли
Галиб бир өлкәнин нүмајәндәси.
Јаjылыр дүнjанын һәр тәрәфинә
Вурғунун — Сүлһ! — дејә курлајан сәси.

Сыхылыб, ачылыр данышдыгча о,
Кениш алнындакы узанан изләр.
Гара гашларыны чатыб баханда
Кәпәздән бојланан гартала бәнзәр.

Данышыр јурдумун фәхри, вүгары
Дүнjалар көзүнүн габағындадыр.
Бир ан бундан әввәл сөһбәт етдиjи
Исламын сәси дә гулағындадыр.

...Ел оғлу, ел оғлу сәсинә гурбан!
Даныш, Исламын да даныш адындан.

Даныш Серкеји дә кәтириб јада.
Гара Гуламы да, Алјошаны да
Хатырла, бу сөзү дејән үрәкдир.
Даныш гулағымыз ешидәчәкдир.

О ЈЕНӘ ОХУЈУР

Әсрләр доланыб галыр архада
Башыны јолларда ағардыб заман.
Көзмәклә, көрмәклә јалныз дүнјада
Дәрк едә биләрми һәр шеји инсан?!
Үфүгләр һүдудсуз, үмманлар дәрин,
Нәһәнк гајалар да нахыш-нахышдыр.
Өтән фәсилләрин, өтән илләрин
Һәлә чох сөһбәти јазылмамышдыр.
Нәзәр сал тарихин сәһифәсинә
Нәләр дејилмәмиш һәјата даир...
Бөјүк бир китабла данышыр јенә
Һәр шеји өјрәнмәк истәјән шаир.
Нечә дә севиниб күлүр көзләри
Әглин күдрәтинә һејран галараг.
Ленинин китабы!—Илк күндән бәри
Арзусу, үмиди бу олмуш анчаг.
Бир ан ајрылмајыр варагдан көзү,
Оны охудугча охумаг истәр.
Һәр сөз милјонларын гәлбинин сөзү,
Һәр фикрин далында бир чанлы әсәр.
Вурур арам-арам диварда саат,
Вурғунун јухусу чәкилмиш јенә.
Хәјал... Сәјјар хәјал ачыб гол-ганад
Јахының, узағын чыхыр сејринә:—
Һәр һәјәтә бурулур,
Һәр кәсә гонаг олур,
Һәр отагда Ленинин

Китабы вар, өзү вар;
Һәр додагда Ленинин
Сөһбәти вар, сөзү вар...

Кәзир Азәрбајчаны,
Гарабағы, Муғаны;
Онунла сөһбәт едир,
Дағда Ленини көрүр.
Јолу арана дүшүр,
Бағда Ленини көрүр.

Чатыр Ермәнистана
Нечә гыз, нечә ана
Лениндән сөһбәт ачыр
Дејин бу һәвәс нәдир?
Ленин Кироваканда
Ленин Севанһесдәдир.

Күрчүстан бир тамаша,
Долан, көз башдан-баша;
Гоча, чаван, Ленинин
Шәклини нишан верир;
Она һөрмәт бәсләјир,
Она салам көндәрир;

Ленинград, Москва,
Нечә ел, нечә оба
Ленинлә јаша долуб,
Ленинлә нәфәс алыр.
Рус, түркмән, татар, газах
Ленини јада салыр...
Одур, чинли сәнәткар
Бир ан тутмадан гәрар
Дүшүнүр ахшам-сабаһ,
Лениндир шаһ әсәри...

Ленинә ше'р јазыр
Тагорун нәвәләри...

Ленин һәр маһалдадыр,
Шәргдәдир, Шималдадыр.
Милјонлары һәр заман
Һәгигәтә сәсләјир.
Јер үзүндә әбәди
Сәадәтә сәсләјир.

Ленин! О бизимләдир
Һәр вахт бизимлә кедир;
Ленин һәр гәсәбәдә,
Ленин һәр шәһәрдәдир.
Ленин ганда, шүурда
Ленин үрәкләрдәдир!..

Јахыны, узағы сејрә даларағ
Кәзинир отагда галхыб бир гәдәр,
Дүшүр хатиринә нечә ил габаг
Јаздығы сәтирләр, дедији сөзләр:

«...Бүтүн арзуларым күлүр јарына
Хәјалдан илһамлар алмамаг үчүн;
Бахырам Ленинин китабларына
Дәстәдән керидә галмамаг үчүн»...

Нәзәр сал тарихин сәһифәсинә
Нәләр сөјләнмәмиш һәјата даир;
Бөјүк бир китабла данышыр јенә
Һәр шеји өјрәнмәк истәјән шаир.

Јавашча белинә гојур әлини
Дүнјалар фикриндә доланыр бу күн.
О јенә охујур даһи Ленини
Дәстәдән керидә галмамаг үчүн.

МОСКВА

Думан әриди кечди,
Булуд јериди кечди,
Сөндү улдуз, сөндү ај...
Гушларын нәғмәсилә
Сүбһүн күл нәфәсилә
Динди мешә, динди чај.
Гаранлыг көздән итди,
Кечәнин өмрү битди
Ачылды көзәл сәһәр.
Бәзәнди евләр јенә
Биналарын үстүнә
Гонду гызыл шәфәгләр.
Саламлады һәр кәси
Вәтәнимин мәркәзи
Москва! — нәһәнк шәһәр...
Ондан һеј сөз ачмышыг,
Илләрлә долашмышыг
Дојмамышыг бир ан да.
Кремл, Гызыл мејдан...
Ким чыхарар јадындан
Өмрү боју чаһанда...
Мовзолеј!.. даһи Ленин...
Һәр обанын, һәр елин
Дилинин әзбәридир.
Бурада күлмүш баһар.
Бу дујғулар, арзулар,
Әмәлләр шәһәридир.
Кечсән күчәләриндән
Ахшам-сабаһ әкәр сән
Сыхар әлини достлар
Түркмән, белорус, казах,
Албан, румын, чех, пољак.
Бурдадыр күрчү, татар.

Милјон өвладлы ана
Нур әләјир чаһана
Күнәшлә јарышараг...
Сәдагәтин јох сону
Ачмыш кениш гојнуну
Ешгә бах, үлфәтә бах!..
«Москва» адланан меһманханада
Достлар аз әјләниб, аз динчәлмәјиб;
Һамынын үзүнә ачыгдыр о да
Ким билир бураја кимләр кәлмәјиб?..
Јанында севимли јолдашы, јары
Лифтләрлә јухары ким галхмајыбдыр?..
Ачыг пәнчәрәдән Кремлә сары
Дајаныб марагла ким бахмајыбдыр?..

Буранын өз һүсну, өз көркәми вар,
Илк күндән гонағы әскилмәјибдир.
Ачылыб өртүлүр енли гапылар
Бир ан кедиш-кәлиш кәсилмәјибдир.

Бөјүк дә, кичик дә дарыха билмәз,
Гардаш елләримин доғма мәскәни...
Бакыда, Дашкәнддә арадығын кәс
Бурда саламлајыр чох заман сәни.

Одур, јарашыглы көзәл бир отаг,
Дөшәмәдә халы, диварда шәкил;
Һәр тәрәф тәр-тәмиз, һәр тәрәф дүмаг,
Ајна тәк од тутуб јаныр елә бил.

Ағ сачлы Вурғундур бајагдан бәри
Ачыб китаблары јохлајан бир-бир;
Нечә мәгаләни, нечә әсәри
Јенидән охујуб хәјала кедир.

Һәр шеји диггәтлә кәтирир јада,
Бу нә еһтирасдыр, бу нә марагдыр...
Батмыш мүрәккәбә бармаглары да,
Әсәрләр өнүндә галаг-галагдыр.

Арабир алнында пучурлајыр тәр,
Өтүрүб көксүнү алыр дәриндән;
Ипәк телләр кими назик түстүләр
Сүзүлүр папирос көтүкләриндән.

Каһ јазыр, каһ позур, геjдләр һесабсыз...
Бә'зән фәрәһләнир, бә'зән дарыхыр.
Чырылыб атылыр нә гәдәр кағыз
Гондарма мисралар гәлбини сыхыр.
Ону динләјәчәк доғма Вәтәнин
Милјон мүһәндиси, милјон һәкими.
Һејран гојачагдыр әглинә јәгин
Нечә сәнәткары, нечә алими.
Зәһмәт дүнјасының үрәк сөзүнү
Јајачаг гүрурла вәчдә кәләрәк.
Сөзүн ачығыны, сөзүн дүзүнү
Галхыб дејәчәкдир һәр заманкытәк.
Арабир алнында пучурлајыр тәр
Өтүрүб көксүнү алыр дәриндән.
Ипәк телләр кими назик түстүләр,
Сүзүлүр папирос көтүкләриндән.
Јенә вараглардан чәкмир көзүнү,
Көр, инди нәләрдән сөз ачачагдыр.
Доғма Москвада гурултај күнү
О Совет ше'риндән данышачагдыр.

Јенә дә нитги онун
Валеһ етди һәр кәси;
Үрәкләрә јазылды
Чох сөзү, чох чүмләси.

Дојмаг мүмкүн дејилдир
Әсла ширин сәсиндән,
Данышды ше'римизин
Јени вәзифәсиндән.
Динләдиләр һәвәслә
Әглә бах, камала бах
Алгышлады гурултај
Һөрмәтлә әл чараг
Алимләр мәчлисиндә
Ән бөјүк алимдир о,
Мүәллимләр ичиндә
Көзәл мүәллимдир о;
Вүгарда, әзәмәтдә
Санарсан гарлы дағдыр,
Натигләр мејданында
Натигләрдән габагдыр.
Јазмаға имкан һаны
Дедикләрини бир-бир.
О мә'налы мә'рузә
Һамымыза бәллидир.
Курлајан мәғрур сәси,
Јајылдыгча һәр јана,
Бир шөһрәт дә кәтирди
Доғма Азәрбајчана.

ЈАЗМАГ ҺӘВӘСИ

Сәфәрдәдир о јенә
Гонагдыр гардаш Чинә.
Дүнән Лондона кетди
Халгымызын адындан
26 јараны
Чыхартмајыб јадындан.
Кетди јад торпағына.

Гәлбиндә ана Вәтән.
Вахт олур үз-үзә дә
Әјләшир ики дүшмән.
Анчаг асан дејил бу
Табламајыр һәр үрәк.
Зәһәр кими ачыдыр
Јадла кәсилән чөрәк.
Дүнән Лондона кетди
Орда бир чыхыш етди;
Санки, ајаға галхды
26 гәһрәман.
Ојнатды јумруғуну
Мәшәдибәј, Шаумјан.
Учалды һәр тәрәфдән
Елин интигам сәси.
Дајанды көз өнүндә
Чәсур Бакы фәһләси.
Өлкәләр гулаг асды
Вурғунун һәр сөзүнә.
Черчилин өз јурдунда
Думан чөкдү көзүнә.
Елә бил салонларын
Сүтунлары титрәди.
Лордларын кәлләсиндә
Дәрд чејнәди, кин једи
Јелпазәли ханымлар
Додағыны бүздүләр;
Чаниләр дә шаири
Оғрун-оғрун, сүздүләр.
Лакин тәк дејилдир о,
Тәк дејил һаггын сәси.
Дајанмыш архасында
Бөјүк Совет өлкәси.
Дүнән Лондона кетди
Бу күн артыг Чиндәдир.

Дүшүнүр сакит-сакит
Достларын ичиндәдир.
Бу күн гәзәбли дејил,
Күлүр сөзү, сөһбәти;
Синәсиндә бир халғын
Сөнмәјән мәһәббәти.
Һәр евә, һәр бинаја
Диггәтлә салыр нәзәр.
Фикриндә јени ше'р
Башында тәзә әсәр.
Шәрәфли тарихини
Пекинин вараглајыр.
Абидәләр өнүндә
Ајағыны сахлајыр.
Кәндә, шәһәрә кедиб
Адамларла көрүшүр;
Көнлүндән нәләр кечир,
Јадына нәләр дүшүр.
Ахшам-сабаһ көзүнә,
Јенә јуху көлмәјир,
— Бөјүк Чин халғы һагда
Јазмалыјам! — мән — дејир.
Һејиф тез көк атды ағрылар чанда,
Вахтсыз хәзан јели әсди, нә әсди;
Јаратмаг ешгилә аловлананда
Хәстәлик гапынын ағзыны кәсди.
Хәстәлик!—нә јаман әријир бәдән,
Инсанын әјилмәз гәддини әјир.
Бә'зән өз-өзүмә дејирәм: — нәдән
Јахшынын јеринә јаман өлмәјир...
Гајытды вәтәнә, һамы ниҝаран,
Сызлады өвлад да, ата, ана да.
Бирчә ан бир јердә гәрар тутмајан
Узанды ајларла хәстәханада.
Бу һәсрәт јандырыб јахды һәр кәси,

Санки, ода дөндү јорған дөшәк дә;
Тәзә бир әсәри јазмаг һәвәси
Алышды үрәкдә, сөндү үрәкдә.

ЈАТАГДА

Сејрә вардым ели јенә,
Јолдаш олду кәдәр мәнә.
Һәр тәрәфдән гоча, чаван
Көлиб сорду дөнә-дөнә:
— Шаирдән бир хәбәр вармы?

Јаш јанагда алышды јаш,
Даш үрәкдә әриди даш;
Габағымы кәсиб деди
Нечә бачы, нечә гардаш:
— Шаирдән бир хәбәр вармы?

Көрдүм дағлар маралыны
Булуд тутуб чамалыны,
Һәсрәт долу бахышларын
Билдим кизли суалыны:
— Шаирдән бир хәбәр вармы?

Дилдән-дилә дүшүб ады.
Интизардыр досту, јады.
Баға кирдим елә бил ки,
Јарпаглар да пычылдады
— Шаирдән бир хәбәр вармы?

Дилиндә севинчи, гәми,
Әлиндә дәфтәр, гәләми
Сәһәр-сәһәр дәрсә кедән
Мәктәбли гыз деди: — Әми,
— Шаирдән бир хәбәр вармы?

— Тез сағалар! — сөйләјәрәк
Бир дост бизә верди үрәк.
Чох кечмәдән лакин о да
Суал етди көјрәләрәк:
— Шаирдән бир хәбәр вармы?

О артыг јатагдадыр,
Ағрылар вермир ара;
Һеч ана өвладыны
Белә көкдә көрмәсин;
Чохларыны көјнәдир,
Ону көјнәдән јара.
Одур, сөзү, сөһбәти
Хејли вахтдыр һәр кәсин.
Әл кедиб, ајаг кедиб,
Бир сүмүкдүр, бир дәри,
Узун, ағыр хәстәлик
Верир өз гәрарыны.
Јахын бир гәләм досту
Будур бајагдан бәри
Сығаллајыр шаирин
Дағылмыш сачларыны:
— Әзиз дост, ај әзиз дост...
—Сәмәд, јат динчәл бир аз,
Гој һәким ијнә вурсун,
Сонра данышарыг биз.
— Әбәсдир дава-дәрман...
— Јох, адам ушаг олмаз,
Еһ, сағ олмуш, габагда
Һәлә чохдур ишимиз.
Сөјлә јадындадырмы
Дәли дағ, ашыг Шәмшир?..
— Ај Сәмәд, лап мәним дә
Көнлүмдән онлар кечир,
Бирчә тез дур ајаға,

Лап елә бу јаз кедәк
Кәздијимиз јерләри
Бир дә көзиб сејр едәк.
О Чејран булағындан
Сәрин су ичәк јенә,
Һәр тәпәни дырмашыб,
Һәр дөшдән кечәк јенә.
Бир дә о телли сазы
Дилләндир ахшам-сәһәр;
Еһ, сағ олмуш, габагда
Һәлә нәләр вар, нәләр?!.
Ијнә вуруб јавашча
Һәким чәкилир кери,
Говушур ихтијарсыз
Сәмәдин кирпикләри
Јуху апарыр ону...
...Дәли дағ, ашыг Шәмшир...
Досту дуруб јанында
Јенә дә фикирләшир;
...Кечән ил, ијун ајы,
Дәли дағын әтәји,
Охшајыр алынлары
Сәрин ахшам күләји;
Алачыгда дост, таныш,
Ашыг Шәмшир дә көлиб.
Вурғуну көрмәк үчүн
Бир көлән бир дә көлиб.
Сәмәдин күмраһ чағы...
Үзүндән нур төкүлүр,
Сөјкәниб мүтәккәјә
Һәр кәслә дејиб, күлүр.
Бирдән әли чибиндә
Дуруб чөлә чыхыр тәк,
Күман едир достлары
Јәгин тез дә дөнәчәк.

Бәс нә үчүн ләнкиди
Узун чәкди бу сәфәр?
Ахыр ону очағын
Гырағында көрдүләр.
Нечә дә дирсәкләниб
Бир енли, боз көтүјә.
Чөрәк биширир кәлин,
Түстү гыврылыр көјә.
Ахшам үстү, дағ дөшү
Гара сачда аг фәтир,
Шаирин габағында
Сары јағ, тәзә пендир...
Дүрмәк, дүрмәк далынча,
Јемәклә дојмаг олмур.
Гонаг әзиз, гәлб ачыг,
Кәлин бачым јорулмур.
Кечмә бизим елләрин
Гонаға һөрмәтиндән.
Вармы бөјүк мәһәббәт
Гонаг мәһәббәтиндән?..
Бу елә, бу обаја
Јахшы бәләдәм, һеч кәс
Сонунчу тикәсини
Гонагдан әсиркәмәз.
О јенә дирсәкләниб
Бајагкы боз көтүјә
Чөрәк биширир кәлин,
Түстү гыврылыр көјә.
Сәмәд көрчәк достлары:
— Ајә, бура кәлин бир,
Дәдә-баба дүрмәји
Һәр не'мәтдән шириндир.
Көзүмә көрүнмәсин
Бу түстүдән гачан кәс,
Бу очағын истиси

Һәр истијә бәнзәмәз!
Сонра галхыр јериндән:
— Ај кәлин, сағ ол!—дејә
Јенә гәләм достуну
Хәјал чәкир керијә...
...Кечән ил ...ијун ајы.
Дәли дағын әтәји...
Дөврә вуруб дост, таныш
Галхыр ахшам күләји.
Бирдән тутулур һава,
Гарышыр көјүн үзү,
Долу долу далынча
Дөјүр тәпәни, дүзү.
Сәмәд чатыр гашыны
Долуја бахыр, бахыр,
Узагда көј курлајыр,
Узагда шимшәк чахыр.
Сәмәд бахыр долуја,
Хәјала гәрг олубдур,
О нә үчүн бу гәдәр
Көрәсән тутулубдур?..
Долу тез ара верди,
Долу тез кәлди кечди,
Бир анда үрәјиндән
Нечә сөз кәлди кечди.
Нәләри хатырлајыб,
Нәләри салды јада
Долу кечди, долунун
Өмрү аздыр дүнјада.
Бахды Сәмәд долуја
Бахды динмәди анчаг;
Бахды Сәмәд көјләрә
Көјләр тәк тутулараг...
Сәмәд ачыр көзүнү...
...Ағры вермәјир аман

Гәләм досту бу ара
Ајрылыр хәјалындан,
Дәли дағ көздән итир,
Долу галыр узагда...
Јалныз хәстә Сәмәддир
Инилдәјән јатагда.
— Нә исә... бу дүнјада
Көчәри бир гушуг биз.
Лакин өлмәјәчәкдир
Ешгимиз, әмәлимиз.
Кетсәк дә вахтлы-вахтсыз,
Ше'р, сән'әт вар олсун.
Нечә сөз, нечә әсәр
Биздән јадикар олсун.
Кәнчлијә фикир верин,
Кәнчлик — о кәләчәкдир!
Сабаһы јохса әкәр
Бу күн кимә кәрәкдир?..
— Горхма, Сәмәд, адам да
Горхармы һәр ағрыдан?..
— Јох-јох өлүм дејилдир
Тәкчә мәни ағрыдан,
Чәтиндир гојуб кетмәк
Бу гәдәр досту, јары?
— Јох, Сәмәд, һеч нә олмаз,
Бир аз да динчәл бары.
Сағлыг олсун кедәрик
Јенә Дәли даға биз,
Нечә Шәфа чешмәси
Гајнајан торпаға биз.
— Бәли, Шәфа чешмәси
Истису чан дәрманы.
О көјлүк, о јашыллыг
О һава, о су һаны?!.
Лоғман гәлби дөјүнүр

Көксүндә тәбиәтин;
Һејиф аздыр гәдрини
Биләнләр бу не'мәтин.
Һејиф чох аздыр һәлә
Истираһәт евләри.
Аздыр кәлиб көрәнләр
Сәфалы Кәлбәчәри.
Јоллар дашлы, кәсәкли,
Кедиш-кәлиш ағырдыр.
Һәлә чох шеј инсанын
Үрәјини ағрыдыр.
Һәлә дә бәзәнмәјиб
Көј көлүн солу, сағы.
Бир күн әксилмәсә дә
Әзәл башдан гонағы.
Қәпәзин синәсиндә
Ишыглар нијә јанмыр?
Машынларын гатары
Орда нијә дајанмыр?..
Ордан нијә учалмыр
Оркестрин күр сәси?
Бир-биринә гарышмыр
Шән пионер нәғмәси.
Аздыр гајғы, мәһәббәт
Хәстәханалар аздыр;
Көзәл јерләримиздә
Көзәл биналар аздыр.
Һејиф чохунун көзү
Һәлә орда, бурдадыр;
«Мәдәни» кәсләрин дә
Мејли узаглардадыр.
Биз дә аз јаратмышыг
Белә мәсәләләрдән.
— Сәмәд дедикләринлә
Үрәкдән шәрикәм мән.

Тезчә галхыб аjаға
Гәләмини ал әлә,
Чилид-чилид китаблар
Сәни көзләjир һәлә;
Дур jенә чоша кәлсин
Дәрjа әглин, кәмалын.
Көjдә мин гуш учса да
Өз jери вар гарталын.
Үрәк вериб достуна
Галхыр аjаға бу дәм;
Үзүндә сүн'и күлүш,
Үрәjиндә әсил гәм.
Чыхмаг истәмәсә дә
Сакит чыхыр отагдан
Өзүнүн ағ сачы да
Гарышыгдыр бajагдан.
Енир пилләкәнләри
Енир башы ашағы;
Енир кәдәр ичиндә
Тутулмуш гаш-габағы;
Данышыр өз-өзүнә
Jох дүнjадан хәбәри,
Гулағында достунун
О мә'налы сөзләри...
«...Аздыр гаjғы, мәһәббәт
Хәстәханалар аздыр.
Көзәл jерләримиздә
Көзәл биналар аздыр...»
...Кәнчлиjә фикир верин,
Кәнчлик! — о кәләчәкдир.
Сабаһы jохса әкәр
Бу күн кимә кәрәкдир?!.
Чатыр евинә артыг
О jенә фикирләшир.
...Кечән ил, ијун ајы
Дәли дағ... Ашыг Шәмшир!..

ЈУБИЛЕЈ КЕЧӘСИ

Он ики мај, саат сәккиз,
Салон долу, сәһнә долу;
Фикир-хәjал ичиндә биз
Сеjр едирик сағы, солу.

Кәлиб jахын, кәлиб узаг,
Гоча, чаван бурададыр.
Нечә-нечә әзиз гонаг,
Дост, меһрибан бурададыр.

Иjнә атсан jерә дүшмәз
Кәлиб һәким, фәһлә, рәссам
Әjләшибдир бир тәрәфдә
Өзбәк досту Гафур Гулам.

Дағыстанлы Рәсула бах,
Үрәjиндә мин сөзү вар.
Кәлиб күрчү, кәлиб газах,
Бу кәлиши ким унудар?..

Симоновун кур сәсидир
Далғаланан арам-арам...
Бу, Вурғунун кечәсидир
Әлли jашы олур тамам.

Әзиз достун бу чағында
Нечә шаир ше'р деjир.
Бәлкә өзү отағында
Һамысыны ешитмәjир...

Ири шәкли габагдадыр,
О сөһбәти, сөзү һаны?

Бөјүк, кичик сорагдадыр
Һамы кәлиб, өзү һаны?

Вәдә кечиб, вахт даралыб,
Јара јарадан дәриндир.
Һәким әлач сәнә галыб
Ағры ачы, чан ширидир.

Чох нәғмәси дилиндәдир,
Гојма вахтсыз көчүб кедә;
Артыг сәнин әлиндәдир.
Јүз әсәрин талеји дә;
Јарымчыгдыр нечә ше'р
Бу һәсрәти нечә дејим?
Залым әчәл рәһм етмәјир,
Аман һәким, аман һәким!..
Дајанмајыб гәлби һәлә
Дәрманыны бир дә сына.
Аман һәким, әлач елә
Сәнәткарын ағрысына.

Ири шәкли габагдадыр,
О сөһбәти, сөзү һаны?
Бөјүк, кичик сорагдадыр.
Һамы кәлиб, өзү һаны?

Тутулуруг, ачылырыг
Бу нә ишдир баша кәлиб?..
Һәм көрүшдүр, һәм ајрылыг,
Севинч гәмлә гоша кәлиб.
Фикирдәјәм јеримдә мән
Күрсүдәки гардашыдыр.
Јанағында о көрүнән
Ләкә дејил көз јашыдыр.

Гәм јурд салыб бахышында,
Кәдәр чана бир јүк олур.
Бәли, бөјүк гардашын да
Дәрди, гәми бөјүк олур.

О, Вурғунун мәктубуну
Охудугча ағыр-ағыр,
Дүшүндүрүр сөзләр ону,
Көркәминдән һәсрәт јағыр.

Мәктуб, ади мәктуб дејил,
Инсандакы инама бах.
Бир ше'рдир, о елә бил,
Һәвәсә бах, илһама бах!

Севиндирир о һәр кәси
Јаз фәслинин сәһәри тәк.
Јашајач ағ кәлмәси,
Көнүлләри бәзәјәрәк.
Гызыр үрәк, гызыр бәдән,
Санки, әли әлимдәдир.
Өзү белә хәстә икән,
Бизә сағлыг арзу едир.
Кечә кечир дағылырыг,
Бу нә ишдир баша кәлиб?..
Һәм көрүшдүр, һәм ајрылыг
Севинч гәмлә гоша кәлиб!..

СОН АЈРЫЛЫГ

Анчаг дүнән чатды јашы әллијә,
Она узун илләр арзуладыг биз.
Табуту өнүндә бу күн бәс нијә
Динib данышмаға јохдур гүввәмиз?

О ки, сөз вермишди дуҙачағам мән,
Вердији о вәдә, о илгар һаны?—
Нәһәнк палыд кими гопду көкүндән,
Үмидләр, диләкләр, арзулар һаны?

Булуд дағыланда, думан кечәндә
Гартал ганадыны нијә сахлады?
Баһар тәбиәтә јашыл бичәндә
Бизим голумуза гара бағлады.

Титрәјир әлләрдә чичәк дәстәси,
Бир дамла гәм јүкү үмман гәдәрдир.
Ағладыр, күлдүрүр чичәк һәр кәси
Чичәк һәм севинчдир, һәм дә кәдәрдир.

Адамлар јеријиб кәлир арамсыз,
Бу нә инилтидир, нә һычгырыгдыр?..
Кәлир ана, бала, кәлир оғул, гыз...
Филармонијада сон ајрылыгдыр.
Гәлби динчәлмәјир Бакынын бир ан,
Өтүрүр көксүнү о, јана-јана.
Чәтиндир әл үзмәк сәнәткарындан
Сөз, сәнәт вурғуну Азәрбајҹана.
Јел вуруб дағыдыр ағ булудлары,
Гүруба мејл едир күн јаваш-јаваш.
Табут ағыр-ағыр галхыр јухары
Синәләрдә ағры, јанагларда јаш.

Нечә дә сөјкәниб әклил әклилә
Чәмәндир јеријән санки габагда;
Сүзүлүр кирпикдән јаш килә-килә
Гынама достлары сән белә вахтда.

Кизли бир үшүтмә кәсир һәр кәси,
Санки дағ башыны гар алыб бу күн.

Сығмајыр күчәјә инсан дәстәси,
Елә бил јоллар да даралыб бу күн.

Елә бил јериндән ојнајыб шәһәр
Бурдадыр гоһуму, гардашы, јары.
Кедир тәләбәләр, кедир фәһләләр,
Кедир архасынча гәләм достлары.

Көрүрәм табутдан јапышыб Имран,
Јеријир Сарван да, кедир Муса да.
Өтүрүб көксүнү ашыг да бу ан
Ким билир, нәләри кәтирир јада?..
«...Нечә дә дузлујду сеһбәти, сөзү
Бир дә көрүшәјдим мән онунла каш...
Дилимин учундан гајытды дүзү
Сорушам сән кимсән, ај гонаг гардаш?..»
Кизли үшүтмәләр кәсир һәр кәси,
Санки дағ башыны гар алыб бу күн.
Сығмајыр күчәјә инсан дәстәси,
Елә бил јоллар да даралыб бу күн.
Фәхри хијабанда дајаныр ахын
Бир даһа сөз алыр достлар, танышлар.

Зәһми ағыр имиш сон ајрылығын,
Бүкүлүб гамәтләр, әјилиб башлар.
Ким бахыб јолуна сәни көзләди
Өлүм!—нечә дејим, үзүн аг олсун?..
Севимли оғлуну торпаг кизләди,
Еј вәтән, еј ана, башын саг олсун!

Көзүмүн өнүндә фәхри хијабан
Торпағын гојнунда јүз гәбир јатыр.
Бу сүкут евиндә, гәм мәнзилиндә
Мин арзу, мин хәјал, мин фикир јатыр.

Көксүнә әјилир инсанын башы
Нечә унудасан јары, јолдашы?..
Сөјләт һәр кәрпичи, диндир һәр дашы
Нечә сөз кизләниб, нечә сирр јатыр.
Истәр пајыз олсун, истәрсә бahар
Дәјишмир һөкмүнү бурда рузикар;
Гапајыб көзүнү шаир, бәстәкар
Һәм нәғмә ујујур, һәм шеир јатыр.
Јенә дә үстүмү алды думан, чән
Һүсејн һөрмәт илә ајаг сахла сән,
Чәфәрин хәбәри вармы көрәсән
Јанында Вурғунла Үзејир јатыр!..

ВУРҒУН БИЗИМЛӘДИР

Вурғун јумду көзүнү,
Әзәл јуманлар кими.
Од кими исти бәдән
Дөнүб олду гар кими.
Учду гартал ганадлы,
Јувасына дөнмәди.
Евиндә, ешијиндә
Бир даһа көрүнмәди.
Овчулар ова чыхды,
Бурғун дүздә олмады.
Шаирләр ше'р деди,
Чәркәмиздә олмады.
Јерини дә сахладыг,
Хејрә, шәрә кәлмәди.
Кәндләрә сәфәр едиб
Шәһәрләрә кәлмәди.
Бәли, әбәди кетди,
Әзәл кедәнләр кими.
Һаны елә бир сәфәр

Бу ағыр сәфәр кими?!
Јенә һәр јанда ондан
Һәрә бир сөһбәт ачды
Һәрә бир шеј сөјләди,
Һәрә бир шеј данышды.
Нечә нәғмә јарадыб
Нечә ше'р јаздылар.
Нәдәнсә арамызда
Руһдан дүшәнләр дә вар
Вурғун өлдү, ше'римиз
Битди демәк олармы?
Белә сөз, белә сөһбәт,
Белә үрәк олармы?
Вурғуну гәлбән севән
Бу сөзү дејәрми һеч?
Бу күнүн, кәләчәјин
Хәтринә дәјәрми һеч?
Көчдү бөјүк Низами,
Кетди бөјүк Фүзули,
Лакин јенә сусмады
Халгымын ширин дили.
Сәбуһинин, Сабирин,
Чаббарлыныи сөзләри
Јенидән валеһ етди
Һәр кәнди, һәр шәһәри
Түкәнмәздир әзәлдән
Халгын күчү, гүдрәти,
Јаратмыш, јарадачаг
Сәнәткары, сәнәти.
Вурғуну гәлбән севән
Бу сөзү дејәрми һеч?
Бу күнүн, кәләчәјин
Хәтринә дәјәрми һеч?
Вурғун көчүб кетсә дә
Үрәји бизимләдир.

Арзусу, дүшүнчәси,
Диләји бизимләдир.
Онун одлу нәфәси
Елин нәфәсиндәдир.
Курлајан мәғрур сәси
Кәнчлијин сәсиндәдир.
Һәр шаир өз халгына
Вурғун кими вурулсун.
Дүнән ачылан һәр из
Бу күн бөјүк јол олсун!
Ше'р, сәнәт ордусу
Аддымласын ирәли.
Јенә әлимиздәдир
Бүрғунун исти әли.
Динләјирәм о башдан
Ширин гәһгәһәсини.
Ешидирәм јенә дә
Ајағынын сәсини.
Кедир өн чәркәмиздә,
Кедир һәр заманкы тәк.
Јснә дә синәсиндә
Бүрур аловлу үрәк.
Јох, битмәјиб сәфәри,
Көзү сағда, солдадыр
О, һәлә дә јолдадыр,
О, һәлә дә јолдадыр...

ЕПИЛОГ

Тез баша кәлмәди јаздығым әсәр
Кәндә кечәләдим, шәһәрдә галдым.
«Јолда» дејә-дејә һәр ахшам-сәһәр
Өмүрдән дүз беш ил мән јола салдым.

Ојандым чох заман күнәшдән габаг,
Әсла дүшүнмәдим шөһрәт үчүн мән.
Дөздүм һәр зәһмәтә бу ишдә анчаг
Бөјүк устадыма һөрмәт үчүн мән.

Нечә мәктуб алдым достдан, танышдан,
Дујдум мә'насыны мәһәббәтин дә.
Јарымчыг галсајды әкәр бу дастан
Батардым елләрин мәзәммәтиндә.

Дуруб дајансајды әлимдә гәләм
Јаныма дүшәрди гол-ганадым да.
Гынарды јар-јолдаш, гынарды аләм,
Бахмазды үзүмә өз өвладым да.

Онун гүдрәтини саларағ јада
Чалышдым күнләрлә тутмадан гәрар,
Бәлкә, еј охучум, бу китабчада
Јарымчыг көрүнән вараглар да вар.

Даим динләсән дә гәлбин сәсини
Мүмкүнмү нәгш етмәк һәр шеји бир-бир?
Шәрәфли бир өмрүн хәритәсини
Чәкмәк о гәдәр дә асан дејилдир.

Күнләр доланачаг, ајлар өтәчәк
Верәчәк һөкмүнү фәсилләр јенә.
Гышын архасынча баһар өтәчәк
Кәләчәк, кедәчәк нәсилләр јенә.

Лакин әбәдидир ше'рлә, сән'әт
Гәлби биркә вурур һәјатла онун.
Чичәкләр ичиндән күләчәк, әлбәт,
Мөһтәшәм һејкәли Сәмәд Вурғунун.

Сону көрүнмәјир шаир өмрүнүн
Һәр вахт сејр едәчәк доғма дијары.
Мәним демәдијим нә варса, о күн
Дејәчәк сабаһын өз сәнәткары...

Чохдур ачылмамыш инчә нөгтәләр,
Халг әзиз оғлуну һеј аначагдыр.
Вурғунун һаггында ән бөјүк әсәр,
Һәлә индән белә јараначагдыр.

1956—1962-чи ил

КИТАБЫН ИЧИНДӘКИЛӘР

	7
Вагифлә сөһбәт	8
Дағ јолу	18
Көрүшдә	28
Муғанда	32
Чәнуб һәсрәти	35
Ше'р арзусу	42
О, тәләсир	45
Нигилист	48
Чијниндә кедим	64
Ичлас вахты	66
Шаир, нә тез гочалдын сән?	71
Күнләр кечир, ајлар кечир	74
Исламын гәбри үстүндә	80
Сүлһ конгресиндә	84
О, јенә охујур	87
Москва	90
Јазмаг һәвәси	93
Јатагда	101
Јубилеј кечәси	103
Сон ајрылыг	106
Вурғун бизимләдир	108
Епилог	108

Редактору *М. Рəһим*

Рəссамы *М. Мəммədов.*

Бədии редактору *М. Гулиjев.*

Техники редактору *С. Бағырова*

Корректорлары *Т. Зеjналова, Р. Бағырлы*

Jығылмаға верилмиш 19/VI-1962-чи ил. Чапа имзаланмыш 6/XII-1962-чи ил. ФГ 05033. Кағыз форматы 70×92¹/₁₆. Физики чап вəрəги 3¹/₂. Шəрти ч. в. 4,1. Учот-нəшр. вəрəги 4,9+1 jап. шəк. Сифариш № 259. Тиражы 10000. Гиjməти 25 гəп.

Азəрбаjчан Дөвлəт Нəшриjjаты, Бакы, Һүсү Һачыjев күчəси, № 4.

Азəрбаjчан ССР Мəдəниjjət Назирлиjинин „Гызыл Шərг" мəтбəəси, Бакы, Һəзи Асланов күчəси, № 80.

6895
894.362
195